

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Pracująca Wieś

Toruń, listopad 2011

Druk i skład:

Pracowania Sztuk Plastycznych Sp. z o.o.
ul. Marii Skłodowskiej-Curie 41, 87-100 Toruń
www.drukujtaniej.pl

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikacja bezpłatna

Zawartość

Wprowadzenie.....	5
Obszar tematyczny współpracy	6
Cele sieci współpracy	7
Oczekiwane rezultaty realizacji grantu	7
Sieć współpracy w ramach grantu „Pracująca Wieś”	8
Charakterystyka obszarów wiejskich w regionach partnerskich.....	9
Województwo warmińsko-mazurskie	9
Województwo podlaskie.....	12
Województwo pomorskie	15
Województwo zachodniopomorskie	18
Województwo kujawsko-pomorskie.....	21
Wieś w kontekście wsparcia w ramach PO Kapitał Ludzki	24
Dobre praktyki w kontekście wsparcia obszarów wiejskich w ramach Priorytetu VI PO Kapitał Ludzki	26
Województwo warmińsko-mazurskie	27
Województwo podlaskie.....	28
Województwo zachodniopomorskie	29
Województwo kujawsko-pomorskie.....	32
Dobre praktyki w ramach komponentu regionalnego PO KL z wyłączeniem Priorytetu VI	41
Województwo warmińsko-mazurskie	42
Województwo podlaskie.....	43
Województwo pomorskie	47
Województwo zachodniopomorskie	51
Rezultaty realizacji grantu „Pracująca Wieś”	53
Główne rekomendacje	53
Wnioski	55

Wprowadzenie

Projekt „Pracująca Wieś” zrealizowano w ramach konkursu na tworzenie sieci współpracy Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, zorganizowanego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego – Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym, który pełni funkcję Instytucji Zarządzającej PO KL. Grant był realizowany od stycznia 2010 do grudnia 2011.

Pomysł na zrealizowanie projektu o tematyce związanej z obszarami wiejskimi powstał na skutek pogłębiającej się dysproporcji rozwoju aglomeracji miejskich i obszarów wiejskich, miejsko-wiejskich oraz miast do 25 000 mieszkańców. Dysproporcja ta jest zauważalna m.in. w zakresie wykorzystania środków EFS.

Tereny wiejskie są miejscem występowania wielu negatywnych zjawisk związanych z zatrudnieniem: wyższego niż w miastach bezrobocia (w tym znacznego poziomu bezrobocia ukrytego), niskiej aktywności zawodowej, niższej jakości kapitału ludzkiego pod względem wykształcenia oraz mniej korzystnej struktury bezrobocia. Tereny wiejskie cechują się również niskim stopniem aktywności w zakresie samoorganizacji i podejmowania oddolnych inicjatyw mających na celu rozwiązywanie problemów społeczności wiejskich w obszarze zatrudnienia.

Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej¹, absorpcja funduszy strukturalnych przez obszary wiejskie w stosunku do ogółu kraju wynosi od 20 do 40% (najwyższą zanotowano na obszarach położonych w pobliżu dużych ośrodków miejskich). Z tego też względu w Narodowej Strategii Spójności² znajdujemy m.in. następujące cele: „Wyrównywanie szans

¹ „Wpływ funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na rozwój obszarów wiejskich”, IERiGŻ-PIB, źródło: <http://www.ierigz.waw.pl/index.php?idstr=56> [2011.10.24].

² Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Narodowa Strategia Spójności, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2007.

rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich” oraz „Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”. W kontekście zwiększania udziału terenów wiejskich w absorpcji środków unijnych, w Polsce cele te są realizowane m.in. w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Rozwój obszarów wiejskich jest jednym z priorytetów Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007–2015³. SRK przewiduje np. wzrost wskaźnika zatrudnienia na wsi z obecnych 46% do co najmniej 54% w 2015 r.

Aby osiągnąć powyższe cele, niezbędne jest podnoszenie zdolności do zatrudnienia oraz mobilności przestrzennej i zawodowej osób zamieszkujących tereny wiejskie przez przygotowanie ich do podjęcia pracy w zawodach pozarolniczych oraz wykorzystania szans związanych z powstawaniem nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich. Konieczne jest stymulowanie przemian prowadzących do redukcji bezrobocia oraz podniesienia poziomu aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia, zamieszkujących obszary wiejskie.

Cele te są realizowane w ramach Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Działania wchodzące w skład Priorytetu VI PO KL zawierają instrumenty niezbędne do realizacji przedsięwzięć mieszczących się w obszarze tematycznym grantu, czyli związanych ze wsparciem terenów wiejskich w zakresie rozwoju zatrudnienia, reorientacji zawodowej, rozwoju przedsiębiorczości oraz tworzenia inicjatyw oddolnych na rzecz aktywizacji zawodowej mieszkańców.

Obszar tematyczny współpracy

Obszarem tematycznym grantu „Pracująca Wieś” było wsparcie terenów wiejskich w zakresie rozwoju szeroko pojętego zatrudnienia, reorientacji zawodowej, rozwoju przedsiębiorczości oraz tworzenia inicjatyw oddolnych na rzecz aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi.

³ Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007–2015, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, listopad 2006.

Cele sieci współpracy

Celem seminariów realizowanych w ramach niniejszego grantu było nawiązanie współpracy międzyregionalnej na gruncie wymiany doświadczeń, wypracowania i upowszechnienia skutecznych rozwiązań w zakresie wsparcia terenów wiejskich rozwoju zatrudnienia, reorientacji zawodowej, rozwoju przedsiębiorczości oraz tworzenia inicjatyw oddolnych na rzecz aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi.

Cel ten został zrealizowany przez następujące cele szczegółowe:

- nawiązanie współpracy między partnerami – Wojewódzkimi Urzędami Pracy regionów wskazanych w projekcie;
- wymianę doświadczeń związanych z realizacją projektów w ramach Działań Priorytetu VI PO KL obejmujących wsparciem obszary wiejskie;
- wypracowanie rekomendacji mających na celu zwiększenie efektywności wykorzystania środków finansowych przeznaczonych na realizację Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” PO KL uwzględniających w szczególności problematykę obszarów wiejskich w obszarach wskazanych w niniejszym projekcie;
- upowszechnienie „dobrych praktyk” Priorytetu VI PO KL pochodzących z obszarów instytucji partnerskich grantu;
- upowszechnianie rozwiązań wypracowanych w ramach seminariów roboczych w zakresie pozytywnego oddziaływania na obszary wiejskie z wykorzystaniem instrumentarium Priorytetu VI PO KL.

W ramach sieci do współpracy byli zapraszani przedstawiciele partnerów społecznych i gospodarczych oraz instytucje zaangażowane w rozwój terenów wiejskich w kontekście obszarów problemowych wskazanych w niniejszym projekcie.

Oczekiwane rezultaty realizacji grantu

Celem niniejszego grantu było wypracowanie rekomendacji oraz praktycznych rozwiązań służących usprawnieniu wdrażania Priorytetu VI PO KL.

Rozwiązania stosowane w poszczególnych województwach, dobre praktyki, metody, wypracowane podczas ww. spotkań zostały opisane w niniejszej publikacji finalizującej projekt.

Sieć współpracy w ramach grantu „Pracująca Wieś”

Sieci współpracy tworzyły następujące Wojewódzkie Urzędy Pracy:

- Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu (województwo kujawsko-pomorskie) – lider;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie (województwo warmińsko-mazurskie) – partner;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku (województwo podlaskie) – partner;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie (województwo zachodniopomorskie) – partner;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku (województwo pomorskie) – partner.

Rysunek 1. Partnerzy grantu „Pracująca Wieś”

Źródło: Opracowanie własne WUP w Toruniu

Charakterystyka obszarów wiejskich w regionach partnerskich

Województwo warmińsko-mazurskie

Województwo warmińsko-mazurskie znajduje się w północno-wschodniej części Polski. Region zajmuje 24 174 km² (co stanowi 7,7% powierzchni kraju), z czego 97,5% stanowią obszary wiejskie⁴. Województwo jest podzielone na 19 powiatów ziemskich, 2 miasta na prawach powiatu, 116 gmin (w tym: 16 miejskich, 33 miejsko-wiejskie i 67 wiejskich). W końcu 2010 roku województwo zamieszkiwało 1 427 241 osób – w miastach 852 651 osób, a na wsi 574 590 osób (40,3%)⁵. Od 2002 r. liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 0,1%, ale liczba mieszkańców wsi w tym samym okresie wzrosła o 1,0%. Mała liczba mieszkańców wraz z rozległą powierzchnią powodują, że średnia gęstość zaludnienia w regionie warmińsko-mazurskim jest dwukrotnie mniejsza niż w innych częściach kraju.

Region ten, jako jeden z najmniej zanieczyszczonych w kraju, objęty jest programem Zielonych Płuc Polski. Użytki rolne stanowią 43,0% powierzchni województwa. Główne działy gospodarki to: produkcja zdrowej żywności, przemysł drzewny, proekologiczna gospodarka leśna, ekoturystyka, produkcja opon, maszyn i urządzeń, w której stosuje się czyste technologie przemysłowe i korzysta z odnawialnych źródeł energii. Warunki przyrodnicze (krótki okres wegetacji, ukształtowanie terenu i zróżnicowanie gleb) stawiają przed rolnictwem województwa wymóg wysokiego poziomu uzbrojenia technicznego i powodują, że jednostkowe koszty produkcji rolniczej są wyższe, dochodowość natomiast mniejsza niż w innych regionach kraju.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego (PSR) 2010⁶ wskazują, że w województwie funkcjonuje 65,2 tys. gospodarstw rolnych (odnotowano spadek o 19,1% w odniesieniu do poprzedniego PSR 2002), w tym 52,2 tys. gospodarstw rolnych prowadzi działalność rolniczą. Odnotowano wzrost średniej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach z 14 ha

⁴ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/olsz/ASSETS_obszary_wiejskie_w_polsce_2009.pdf. [2011-10-19]

⁵ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/olsz/ASSETS_ludnosc_2010_pl.pdf. [2011-10-19]

⁶ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/olsz/ASSETS_raport_PSR_2010.pdf. [2011-10-18]

do 15,97 ha (średnia dla kraju 6,82 ha), dla gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą powierzchnia wyniosła 18,94 ha (w 2002 r. było to 16,69 ha). W strukturze gospodarstw rolnych województwa warmińsko-mazurskiego w 2010 r. największą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni do 1 ha UR – 31,8%. Powierzchnia użytków rolnych w tych gospodarstwach stanowiła zaledwie 0,4% powierzchni użytków rolnych. Największą powierzchnię użytków rolnych (50,4%) odnotowano w grupie gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej UR, mimo że stanowiły one zaledwie 4,6% ogólnej liczby gospodarstw rolnych. Powierzchnia użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej w województwie warmińsko-mazurskim w 2010 r. wyniosła 963,9 tys. ha i stanowiła 92,6% ogólnej powierzchni użytków rolnych.

Współczynnik aktywności zawodowej⁷ (udział aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności danej kategorii) w województwie warmińsko-mazurskim w końcu IV kwartału 2010 r. wynosił 53,8%, natomiast dla wsi ukształtował się na poziomie 56,9%. Wskaźnik zatrudnienia, czyli udział pracujących w ogólnej liczbie ludności danej kategorii, wynosił dla województwa 48,5%, natomiast dla wsi 43,4%.

Z informacji zamieszczonych w „Roczniku Statystycznym Pracy 2010” wynika, że w 2009 r. w województwie warmińsko-mazurskim w rolnictwie, leśnictwie łowiectwie i rybactwie pracowało 67,0 tys. osób (o 0,6% mniej niż w roku poprzednim).⁸ Stanowiło to 16,3% ogółu pracujących w województwie. Dane Powszechnego Spisu Rolnego 2010 wskazują, że liczba pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych województwa warmińsko-mazurskiego wyniosła 64,4 tys. osób (2,8% pracujących w Polsce).

W województwie warmińsko-mazurskim w końcu grudnia 2010 r. pozostawały zarejestrowane 105 942 osoby bezrobotne, w tym 52 272 osoby zamieszkałe na wsi. Populacja bezrobotnych mieszkających na wsi stanowiła 49,3% ogółu bezrobotnych (tak samo jak przed rokiem). W powiatach udział ten wynosił od 41,1% w powiecie ełckim do 75,6% w powiecie nowomiejskim.⁹ Wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi

⁷ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/olsz/ASSETS_sygnalna_aktywnosc_II_2011.pdf. [2011-10-18]

⁸ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_RS_rocznik_statystyczny_pracy_2010.pdf. [2011-10-18]

⁹ <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/raporty-sprawozdania/rynek-pracy/erytorialneznicowaniebezrobociawolsce/rok-2010/>. [2011-10-18]

53,8% stanowiły kobiety, 51,9% osoby młode (do 34. r. ż.), 29,5% to bezrobotni pozostający bez pracy dłużej niż 12 miesięcy, osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym i niższym stanowiły 71,4%, bez stażu pracy – 21,3%.¹⁰ Prawo do pobierania zasiłku posiadało 20,1% bezrobotnych zamieszkałych na wsi.

W końcu grudnia 2010 r. w krajowym rejestrze urzędowym podmiotów gospodarki narodowej REGON na terenie województwa było zarejestrowanych ogółem 119 028 podmiotów (o 3,7% więcej niż przed rokiem).¹¹ W rolnictwie, leśnictwie łowiectwie i rybactwie działało 5216 podmiotów (o 5,4% więcej niż przed rokiem). Stanowiły one 4,4% ogółu podmiotów zarejestrowanych w województwie.

Województwo wyróżnia się w skali kraju różnorodnością zasobów naturalnych oraz bogactwem kulturowym. Wpływ na jego atrakcyjność mają zarówno walory ekologiczne, jak i turystyczne, do których należą m.in.:

- parki krajobrazowe, rezerваты i pomniki przyrody, liczne gatunki ptaków i zwierząt; duża liczba jezior i rzek tworzących w niektórych rejonach system szlaków; 37 oznakowanych szlaków o łącznej długości 1504 km. Szlaki te przebiegają drogą lądową oraz wodną przez najbardziej atrakcyjne fragmenty regionu;
- ciekawe miejsca i liczne zabytki – są to przede wszystkim zamki, dworki, pałace oraz kościoły; ofertę kulturową regionu uzupełniają muzea oraz galerie, w których zgromadzone są bogate zbiory sztuki, rzemiosła i złotnictwa;
- rozwinięta infrastruktura transportowa, duża liczba obiektów noclegowych, szeroka i zróżnicowana baza gastronomiczna.

W Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego¹² wskazano następujące mocne strony w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa:

- możliwość rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości;
- korzystna struktura wielkości gospodarstw;
- wolna rolnicza przestrzeń produkcyjną.

¹⁰ <http://www.psz.praca.gov.pl/main.php?do=ShowPage&nPID=867743&pT=details&sP=CONTENT,objectID,994057>.

¹¹ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/olsz/ASSETS_sygnalna_regon_2010.pdf. [2011-10-18]

¹² <http://wrota.warmia.mazury.pl/Strategia/Strategia-rozwoju/>. [2011-10-18]

To daje określone szanse i możliwości rozwojowe rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie przez rozwój rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa rolno-spożywczego, jak również wpłynie na wzrost liczby inwestorów w regionie.

Województwo podlaskie

Województwo podlaskie jest położone w północno-wschodniej części Polski. Powierzchnia województwa wynosi 20 187 km² i stanowi 6,5% kraju, co stawia je na szóstym miejscu pod względem wielkości w Polsce. Obszary wiejskie zajmują natomiast 19 256 km² i stanowią 95,4% ogólnej powierzchni województwa. Region podzielony jest na 14 powiatów ziemskich i 3 grodzkie oraz 118 gmin (13 miejskich, 23 miejsko-wiejskie, 82 wiejskie)¹³. W końcu 2010 r. województwo zamieszkiwało 1 mln 188,3 tys. osób, w tym na wsi 470,5 tys., kategoria ta stanowiła 39,6% ogółu ludności podlaskiego.¹⁴ W porównaniu z 2002 r. liczba ludności ogółem i ludności zamieszkałej na wsi uległa zmniejszeniu odpowiednio o 1,6% i o 5,2%.

Z danych GUS¹⁵ wynika, że w końcu 2009 r. liczba pracujących w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie wyniosła 138,8 tys. osób, co stanowiło 33,9% ogółu pracujących w województwie. Udział rolnictwa w strukturze pracujących woj. podlaskiego jest ponad dwukrotnie wyższy niż w kraju (15,8%), w 2009 r. zwiększył się o 0,7 punktu procentowego w porównaniu z rokiem poprzednim.

Współczynnik aktywności zawodowej w województwie podlaskim w IV kwartale 2010 r. wśród osób zamieszkałych na wsi ukształtował się na poziomie 51,9% (co oznacza, że na 100 osób 15-letnich i starszych przypadały prawie 52 osoby aktywne zawodowo). Wskaźnik zatrudnienia, czyli udział pracujących w ogólnej liczbie ludności danej kategorii, wynosił dla województwa 49,6%, natomiast dla wsi 48,1%.¹⁶

W końcu grudnia 2010 r. w krajowym rejestrze urzędowym podmio-

¹³ Rocznik statystyczny województw, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.

¹⁴ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2011_ludnosc_ruch_naturalny_i_migracje_w_wpodl_w_2010r.xls.

¹⁵ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_RS_rocznik_statystyczny_pracy_2010.pdf.

¹⁶ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2011_1kwartal_aktywnosc_ekon_ludnosc_wpodl.pdf.

tów gospodarki narodowej REGON na terenie województwa zarejestrowanych było ogółem 91 876 podmiotów, w tym w sekcjach rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 3582 podmioty (3,9%) i liczba ich nieznacznie spadła w odniesieniu do roku 2009.¹⁷

Na koniec roku 2010 wśród ogółu zarejestrowanych 63 761 bezrobotnych, osoby bezrobotne zamieszkałe na wsi stanowiły 33,7% (21 498 osób, w tym 9977 kobiet). Bezrobocie na wsi (podobnie jak w mieście) w znacznej mierze dotyczy ludzi młodych. W końcu 2010 r. najliczniejszą grupę stanowili bezrobotni w wieku 18–24 lata oraz w wieku 25–34 lata (odpowiednio: 31,5% i 27,6% bezrobotnych mieszkańców wsi). Najmniejsza liczna grupa wśród bezrobotnych to osoby w wieku 60 lat i więcej (2,0%). Spośród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych mieszkających na wsi najwięcej osób miało wykształcenie gimnazjalne i niższe (32,0%) oraz zasadnicze zawodowe (25,6%). Najmniej bezrobotnych legitymowało się dyplomami wyższych uczelni (8,6%). W województwie podlaskim spośród zarejestrowanych w końcu 2010 r. bezrobotnych mieszkańców wsi najliczniejszą populację stanowiły osoby bez stażu pracy – 33,4%, a najmniej liczną – bezrobotni z 30-letnim i dłuższym stażem pracy – 1,5%. Wśród bezrobotnych mieszkańców wsi dominowały osoby pozostające bez pracy nieprzerwanie przez 12 miesięcy i dłużej – 7530 osób (35,0% ogółu). Wśród tej grupy bezrobotnych najwięcej osób w ogóle nie miało stażu pracy (35,1%). Prawo do pobierania zasiłku przysługiwało 9,9% bezrobotnych mieszkańców wsi. Obszary wiejskie generują też ukryte bezrobocie, którego rozmiary nie są możliwe do określenia.

Województwo podlaskie jest regionem o charakterze rolniczym, użytki rolne stanowią 52,5% jego powierzchni. W odniesieniu do Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 udział powierzchni UR zmalał o 1,5 pkt. proc. Udział użytków rolnych w dobrej kulturze w powierzchni ogółem UR w województwie wyniósł 97,2%.

Wyniki PSR 2010¹⁸ wskazują, że w województwie odnotowano 104,0 tys. gospodarstw rolnych (spadek o 13,4% w odniesieniu do poprzedniego PSR 2002), z czego działalność rolniczą prowadziło 92,3 tys. gospodarstw (88,7% ogółu – był to jeden z najwyższych udziałów w kraju).

¹⁷ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2011_zmiany_strukt_grup_podm_gosp_narod_wpodl_w_2010r.pdf.

¹⁸ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bialystok/ASSETS_2011_psr_2010_raport_z_wynikow_wpodl.pdf. [2011-10-21]

Średnia powierzchnia UR gospodarstw rolnych wyniosła 10,19 ha i była o 6,4% większa w porównaniu z poprzednim spisem (średnia dla kraju wyniosła 6,82 ha). W porównaniu z PSR 2002 w strukturze gospodarstw rolnych odnotowano korzystne zmiany, np. zmniejszył się udział gospodarstw o powierzchni 1–5 ha o 1,6 pkt. proc., a udział gospodarstw o powierzchni 20 ha i więcej wzrósł o 1,4 pkt. proc. Wśród ogółu gospodarstw rolnych najwięcej było gospodarstw o powierzchni od 1 do 20 ha (stanowiły one 62,6%). Z danych Powszechnego Spisu Rolnego 2010 wynika też, że 123,7 tys. osób pracowało wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych, w tym 98,7% to pracujący w gospodarstwach indywidualnych jako rodzinna siła robocza.

Gleby w województwie podlaskim nie są żyzne. W strukturze użytków rolnych grunty orne zajmują ok. 65% powierzchni, łąki i pastwiska – ok. 35%, natomiast bardzo mało jest sadów (0,3%). Niski jest poziom zanieczyszczenia gleb, co stwarza sprzyjające warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Duży areał użytków zielonych sprzyja natomiast hodowli bydła, toteż region zajmuje istotną pozycję w kraju pod względem produkcji mleka.

W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.¹⁹ wskazano następujące mocne strony w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa:

- rozwój działalności pozarolniczej na wsi;
- rozwojowe przetwórstwo spożywcze, w tym wysokospecjalistyczna produkcja mleczarska i mięsna;
- wzrastająca powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych;
- korzystne warunki rozwoju rolnictwa ekologicznego, w tym niski poziom chemizacji produkcji rolnej;
- korzystna struktura wiekowa rolników w porównaniu z krajami UE.

Szans rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa podlaskiego upatruje się w:

- wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich na podstawie programów pomocowych;
- rozwoju produkcji rolniczej metodami ekologicznymi i integrowanymi;

¹⁹ Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020. Załącznik do Uchwały Nr XXXV/438/06 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 30 stycznia 2006.[2011-10-21]

- dywersyfikacji działalności rolniczo-gospodarczej na obszarach wiejskich, w tym na podstawie naturalnych i kulturowych walorów;
- rozwoju sektora rolno-spożywczego, zwłaszcza w dziedzinie przetwórstwa;
- rozwijającym się rynku produktów ogrodniczych.

Województwo pomorskie

Województwo pomorskie położone jest w północnej, nadbałtyckiej części Polski. Zajmując obszar 18 310 km² (5,9% powierzchni Polski) stanowi 8. co do wielkości region w kraju. Powierzchnia obszarów wiejskich to 94,0% terytorium województwa.²⁰

W skład województwa wchodzi następujące jednostki podziału terytorialnego: 16 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu, 123 gminy (25 miejskich, 17 miejsko-wiejskich i 81 wiejskich).²¹

W końcu 2010 r. województwo pomorskie zamieszkiwało 2240,3 tys. mieszkańców, w tym 1152,2 tys. kobiet. Ludność zamieszkująca obszary wiejskie w liczbie 762,6 tys. stanowiła 34,0% ogółu ludności w województwie. Pomimo systematycznego wzrostu odsetka ludności zamieszkałej na wsi (w latach 2002–2010 udział ten wzrósł z 32,0% do 34,0%), w końcu 2010 r. był on niższy od średniej krajowej wynoszącej 39,1%.²²

Współczynnik aktywności zawodowej (udział aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności danej kategorii) w województwie pomorskim w końcu IV kwartału 2010 r. wynosił 56,9%. Na obszarach wiejskich było to 55,3%. W tym okresie wskaźnik zatrudnienia, czyli udział pracujących w ogólnej liczbie ludności danej kategorii, w województwie pomorskim osiągnął poziom 51,4%. Na obszarach wiejskich – 50,0%.²³

W powiatowych urzędach pracy działających na terenie województwa pomorskiego w końcu grudnia 2010 r. zarejestrowane pozostawały 104 694 osoby bezrobotne, w tym 47 295 mieszkających na wsi. Populacja

²⁰ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_rl_obszary__wiejskie_w_polsce_2010.pdf. [2011-10-21]

²¹ „Rocznik Statystyczny Województw”, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.

²² Stan i ruch naturalny ludności w województwie pomorskim w 2010 r. Opracowanie sygnałne, Urząd Statystyczny w Gdańsku, czerwiec 2011.

²³ Aktywność ekonomiczna ludności w województwie pomorskim w IV kwartale 2010 r., Urząd Statystyczny w Gdańsku. Opracowanie sygnałne, czerwiec 2011.

bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiła 45,2% ogółu bezrobotnych (przy udziale osób zamieszkałych na wsi w ludności ogółem na poziomie 34,0%), było to o 0,2 pkt. proc. więcej niż przed rokiem. Bezrobotni zamieszkujący tereny wiejskie województwa pomorskiego to częściej niż średnio w skali kraju kobiety – 54,2% (w kraju 52,0%) oraz osoby bez wykształcenia średniego 67,8% (w kraju 61,7%) i z prawem do zasiłku 20,3% (przy średniej krajowej 16,3%). Rzadziej natomiast były to osoby do 34. r. ż. 54,7% (w kraju 56,0%) oraz pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy 25,9% (w kraju 30,4%) i osoby bez stażu pracy 17,2% (w kraju 24,6%).

W końcu grudnia 2010 r. w krajowym rejestrze urzędowym podmiotów gospodarki narodowej REGON na terenie województwa zarejestrowane były 260 202 podmioty (bez rolników indywidualnych). Wśród nich 5692 jednostki prowadziły działalność w zakresie rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (2,2%). W odniesieniu do roku poprzedniego liczba podmiotów gospodarczych wzrosła o 4,4%, a podmiotów działających w dziedzinie rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa o 5,5%.²⁴

W końcu 2009 r. w województwie pomorskim w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo pracowało 61,1 tys. osób, było to 8,3% ogółu pracujących w regionie. Udział ten był niższy od średniej krajowej o 7,5 pkt. proc. W odniesieniu do roku poprzedniego odsetek pracujących w tej sekcji w regionie nie zmienił się.²⁵

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego (PSR) 2010²⁶ wskazują, że liczba pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych wyniosła 61,4 tys. osób. Zdecydowana większość z nich, to osoby pracujące wyłącznie lub głównie w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym – 55,7 tys. osób (90,7%; w kraju 96,2%). Zgodnie z wynikami spisu w 2010 r. w województwie funkcjonowało 60,9 tys. gospodarstw rolnych (w odniesieniu do poprzedniego PSR 2002 odnotowano spadek o 20,6%), z czego 47,1 tys. gospodarstw rolnych prowadziło działalność rolniczą. Wzrosła średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach – z 11,33 do 13,17 ha (średnia dla kraju 6,82 ha), dla gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą średnia powierzchnia użytków rolnych wy-

²⁴ Biuletyn statystyczny województwa pomorskiego za IV kwartał 2010 r., Urząd Statystyczny w Gdańsku, luty 2011.

²⁵ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_RS_rocznik_statystyczny_pracy_2010.pdf.

²⁶ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gdansk/ASSETS_RAPORT_PSR_2010.pdf.

niosła 15,87 ha (w 2002 r. było to 14,79 ha). Wśród ogółu gospodarstw rolnych najczęściej było gospodarstw o powierzchni użytków rolnych od 1 do 20 ha (88,1%). W porównaniu z 2002 r. struktura gospodarstw rolnych uległa poprawie. Udział najmniejszych gospodarstw (1–5 ha użytków rolnych) zmniejszył się z 30,8% do 26,5%. Zwiększył się natomiast udział gospodarstw największych – odsetek gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 20 ha i więcej wzrósł z 9,9% do 11,9% w 2010 r.

Zgodnie z wynikami tego badania użytki rolne (802,5 tys. ha) stanowiły 43,8% powierzchni województwa. Udział użytków rolnych w dobrej kulturze w ogólnej powierzchni użytków rolnych w województwie stanowił 90,6%.

Potencjał gospodarczy województwa jest związany z transportem i usługami portowymi, przemysłem stoczniowym, rafineryjnym, spożywczym, maszynowym i meblowym. Ważnym atutem województwa są jego walory turystyczne i krajobrazowe. Na północy regionu, wzdłuż wybrzeża morskiego zlokalizowane są liczne miejscowości wypoczynkowe. Na terenie województwa mieszczą się także dwa parki narodowe: Słowiński Park Narodowy oraz Park Narodowy Borów Tucholskich.

Głównym wyzwaniem dla regionalnej polityki rynku pracy jest włączenie jak największej liczby mieszkańców Pomorza w pracę zawodową – zapewnienie zatrudnienia osobom bezrobotnym oraz tym, które będą wchodzić na rynek pracy w kolejnych latach. Wiąże się to z koniecznością zwiększenia mobilności przestrzennej osób poszukujących zatrudnienia. Kandydaci do pracy stają przed koniecznością przemieszczania się za pracą wewnątrz województwa (najwięcej miejsc pracy występuje w aglomeracji gdańskiej i w powiatach z nią sąsiadujących, a kandydaci do pracy w znacznej liczbie zamieszkują powiaty położone na obrzeżach województwa, w tym wsie). Niezmiernie ważnym zadaniem jest aktywizacja zawodowa mieszkańców obszarów wiejskich w sferze działalności pozarolniczej. Na 762,6 tys. mieszkańców obszarów wiejskich w województwie pomorskim 61,4 tys. pracuje głównie lub wyłącznie w rolnictwie, natomiast według ekspertów w województwie pomorskim wyłącznie z rolnictwa może się utrzymywać ok. 20 tys. osób. Sytuacja ta stawia ogromne wyzwanie związane z aktywizacją zawodową i poszukiwaniem alternatywnych do rolnictwa źródeł utrzymania dla mieszkańców obszarów wiejskich.

W Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego do 2020 r.²⁷ wskazano następującą mocną stronę w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa:

- korzystne warunki rozwoju rolnictwa wysokotowarowego i ekologicznego.

Szanse rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa pomorskiego są upatrywane w dywersyfikacji działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Województwo zachodniopomorskie

Województwo zachodniopomorskie położone jest w północno-zachodniej, nadbałtyckiej części Polski, zajmując obszar 22 892 km² (7,3% powierzchni Polski); stanowi 5. co do wielkości region kraju. Powierzchnia obszarów wiejskich to – podobnie jak w województwie pomorskim – 94,0% terytorium województwa.²⁸

W skład województwa wchodzi następujące jednostki podziału terytorialnego: 18 powiatów, 3 miasta na prawach powiatu, 114 gmin (11 miejskich, 51 miejsko-wiejskich i 52 wiejskie).²⁹

W końcu 2010 r. województwo zachodniopomorskie zamieszkiwało 1 693 072 mieszkańców, w tym 871 940 kobiet. Ludność zamieszkująca obszary wiejskie w liczbie 528 563 osób stanowiła 31,2% ogółu ludności w województwie (w kraju 39,1%). W odniesieniu do roku 2002 udział ludności zamieszkującej terytorium wiejskie w województwie wzrósł o 0,6 pkt. proc.³⁰

Współczynnik aktywności zawodowej (udział aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności danej kategorii) w województwie zachodniopomorskim w końcu IV kwartału 2010 r. wynosił 52,9%. Na obszarach wiejskich osiągnął wartość 48,8%. W tym samym okresie wskaźnik zatrudnienia, czyli udział pracujących w ogólnej liczbie ludności danej ka-

²⁷ Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego. Załącznik do Uchwały nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005.

²⁸ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_rl_obszary__wiejskie_w_polsce_2010.pdf. [2011-10-21]

²⁹ „Rocznik Statystyczny Województw”, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.

³⁰ Stan i ruch naturalny ludności w województwie zachodniopomorskim w 2010 r. Opracowanie sygnałne, Urząd Statystyczny w Szczecinie, maj 2011.

tegorii, w województwie zachodniopomorskim osiągnął poziom 46,8%. Na obszarach wiejskich 41,8%, a w miastach 49,0%.³¹

W powiatowych urzędach pracy działających na terenie województwa zachodniopomorskiego w końcu grudnia 2010 r. zarejestrowane pozostały 109 964 osoby bezrobotne, w tym 45 512 zamieszkałych na wsi. Populacja bezrobotnych mieszkańców wsi stanowiła 41,4% ogółu bezrobotnych (przy udziale osób zamieszkałych na wsi w ludności ogółem na poziomie 31,2%), było to o 0,8 pkt. proc. mniej niż przed rokiem. Najwięcej osób bezrobotnych zamieszkujących wieś na koniec 2010 r. zarejestrowano w powiecie koszalińskim (4360 osób), gryfińskim (3610 osób) oraz szczecineckim (3354 osoby). Bezrobotni zamieszkujący tereny wiejskie województwa zachodniopomorskiego to podobnie jak w przypadku województwa pomorskiego częściej niż średnio w skali kraju kobiety 53,5% (w kraju 52,0%) oraz osoby z wykształceniem niższym niż średnie 72,7% (w kraju 61,7%) i z prawem do zasiłku 19,5% (przy średniej krajowej 16,3%). Rzadziej natomiast były to osoby do 34. roku życia – 49,0% (w kraju 56,0%) oraz pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy 27,8% (w kraju 30,4%) i osoby bez stażu pracy 21,0% (w kraju 24,6%).

W końcu grudnia 2010 r. w krajowym rejestrze urzędowym podmiotów gospodarki narodowej REGON na terenie województwa zarejestrowanych było ogółem 220 405 podmiotów (bez rolników indywidualnych). Wśród tych podmiotów 6054 jednostki prowadziły działalność w zakresie rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (2,7%). W odniesieniu do roku poprzedniego liczba podmiotów gospodarczych wzrosła o 2,5%, a podmiotów działających w zakresie rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa o 4,3%.³²

W końcu 2009 r. w województwie zachodniopomorskim w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo pracowało 45,0 tys. osób, było to 8,9% ogółu zatrudnionych w regionie. Udział ten był niższy od średniej krajowej o 6,9 pkt. proc. W odniesieniu do roku poprzedniego odsetek pracujących w tej sekcji w regionie wzrósł o 0,4 pkt. proc.³³

³¹ Aktywność ekonomiczna ludności w województwie zachodniopomorskim w IV kwartale 2010 r., Urząd Statystyczny w Szczecinie. Opracowanie sygnalne, marzec 2011.

³² Biuletyn statystyczny województwa zachodniopomorskiego za IV kwartał 2010 r., Urząd Statystyczny w Szczecinie, luty 2011.

³³ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_RS_rocznik_statystyczny_pracy_2010.pdf. [2011-10-21]

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego (PSR) 2010³⁴ wskazują, że liczba pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych wyniosła 42,3 tys. osób. Zdecydowana większość z nich to osoby pracujące wyłącznie lub głównie w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym – 35,3 tys. osób (83,6%; w kraju 96,2%). Zgodnie z wynikami spisu, w 2010 r. w województwie funkcjonowało 48,1 tys. gospodarstw rolnych (w odniesieniu do poprzedniego PSR 2002 odnotowano spadek o 32,3%), w tym 38,3 tys. gospodarstw rolnych prowadziło działalność rolniczą. Wzrosła średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach – z 14,27 ha do 19,50 ha (średnia dla kraju 6,82 ha), dla gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą średnia powierzchnia użytków rolnych wyniosła 23,36 ha (w 2002 r. było to 17,55 ha). Wśród ogółu gospodarstw rolnych najwięcej było gospodarstw o powierzchni użytków rolnych od 1 do 20 ha (85,2%). W porównaniu z 2002 r. poprawie uległa struktura gospodarstw rolnych. Udział najmniejszych gospodarstw (1–5 ha użytków rolnych) zmniejszył się z 41,5% do 33,6%.

Zgodnie z wynikami tego badania użytki rolne (937,2 tys. ha) stanowiły 40,9% powierzchni województwa. Udział użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej w ogólnej powierzchni użytków rolnych w województwie stanowił 91,4%.

Województwo zachodniopomorskie ma charakter rolniczo-przemysłowy. Na jego obszarze występuje bogactwo obszarów chronionych i lasów. Udział powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych, objętej ochroną prawną, stanowi 21,5%, natomiast lesistość w województwie osiągnęła wysoki poziom 35%.

Pod względem walorów krajobrazowych oraz z racji swojego położenia, województwo zachodniopomorskie jest atrakcyjnym regionem turystyczno-rekreacyjnym. Do podstawowych walorów turystycznych należy zaliczyć wybrzeże morskie z atrakcyjnymi plażami, lasy, stosunkowo czyste jeziora i rzeki, parki narodowe, rezerваты przyrody, borowiny, źródła wód mineralnych, stosunkowo czyste powietrze. Atutem jest mała gęstość zaludnienia, występujące tu liczne zabytki archeologiczne i architektoniczne. Na obszarze wielu gmin występuje swoisty mikroklimat i inne czynniki, dzięki którym powstały tam uzdrowiska.

³⁴ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/szczec/ASSETS_Raport_PSR_2010_2.pdf. [2011-10-21]

W Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 r.³⁵ wskazano następujące mocne strony rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa:

- dobre warunki glebowe do rozwoju rolnictwa;
- rozwój sektora IT i sektorów przetwórstwa rolno-spożywczego;
- dobre warunki produkcji żywności, w tym żywności ekologicznej;

Szanse w rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa w województwie zachodniopomorskim:

- wzmocnienie trwałego ekonomicznie i przyjaznego środowisku sektora rolniczego i wspieranie wielofunkcyjności obszarów wiejskich.

Województwo kujawsko-pomorskie

Region kujawsko-pomorski znajduje się w północnej części Polski centralnej. Terytorium województwa zajmuje 17 972 km², w tym powierzchnia wsi wynosi 17 144 km², co stanowi 95,4% obszaru województwa. Pod względem udziału w powierzchni Polski województwo zajmuje natomiast 10. lokatę (5,7%). W skład województwa wchodzi następujące jednostki podziału terytorialnego: 19 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu, 144 gminy (17 miejskich, 92 wiejskie, 35 miejsko-wiejskich). W końcu 2010 r. województwo zamieszkiwało 2 069 543 osób, z tego w miastach 1 252 913 osób, a na wsi 816 630 osób, co stanowiło 39,5% ogółu ludności regionu.³⁶ W odniesieniu do 2002 roku liczba ludności zamieszkałej na wsi wzrosła o 4,2% (przy wzroście liczby ludności ogółem o 0,02%).

Współczynnik aktywności zawodowej³⁷ (udział aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności danej kategorii) w województwie kujawsko-pomorskim w końcu IV kwartału 2010 r. wynosił 54,1%, natomiast dla wsi ukształtował się na poziomie 51,7%. Wskaźnik zatrudnienia, czyli udział pracujących w ogólnej liczbie ludności danej kategorii, w końcu IV kwartału 2010 r. wynosił dla województwa 48,4%, natomiast dla wsi 46,3%.

³⁵ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 r. Załącznik do Uchwały nr XXVI/303/05 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 19 grudnia 2005.

³⁶ Ruch naturalny ludności, ruch naturalny i migracje w województwie kujawsko-pomorskim w 2010 r. US w Bydgoszczy.

³⁷ Aktywność ekonomiczna ludności w województwie kujawsko-pomorskim w I kwartale 2011 r. Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, opracowanie sygnałne, czerwiec 2011.

Z danych GUS wynika, że w końcu 2009 r. w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo pracowało w województwie 117,4 tys. osób, udział tej sekcji w ogólnej liczbie pracujących w województwie wynosił 17,1% i zwiększył się o 0,4 pkt. proc. w odniesieniu do roku poprzedniego.³⁸ Jak pokazują dane Powszechnego Spisu Rolnego 2010, 103,0 tys. osób pracowało wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych.

W końcu grudnia 2010 r. w krajowym rejestrze urzędowym podmiotów gospodarki narodowej REGON na terenie województwa zarejestrowanych było ogółem 186,0 tys. podmiotów (bez rolników indywidualnych). Na obszarze wiejskim zlokalizowanych było 28,3% podmiotów, tj. o 4,6% więcej w porównaniu z liczbą podmiotów³⁹ zarejestrowanych w rejestrze na koniec 2009 r.

W województwie kujawsko-pomorskim w końcu grudnia 2010 r. zarejestrowanych pozostawało 139 401 osób bezrobotnych, w tym 62 688 mieszkających na wsi. Populacja bezrobotnych mieszkańców wsi stanowiła 45,0% ogółu bezrobotnych (o 0,3 pkt. proc. więcej niż przed rokiem). W powiatach udział ten wynosił od 35,2% w powiecie inowrocławskim do 84,9% w powiecie grudziądzkim. Struktura bezrobotnych zamieszkających na wsi pod względem cech społeczno-demograficznych utrwała się, 54,7% stanowiły kobiety, 56,0% osoby młode (do 34. roku życia), 31,2% to bezrobotni pozostający bez pracy dłużej niż 12 miesięcy, osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym i niższym stanowiły 68,7%, bez stażu pracy – 21,9%. Prawo do pobierania zasiłku przysługiwało 18,8% bezrobotnych zamieszkających na wsi.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego (PSR) 2010⁴⁰ wskazują, że w województwie funkcjonuje 88,6 tys. gospodarstw rolnych (odnotowano spadek o 23,6% w odniesieniu do poprzedniego PSR 2002), w tym 77,9 tys. gospodarstw rolnych prowadziło działalność rolniczą. Odnotowano wzrost średniej powierzchni UR w gospodarstwach – z 9,53 ha do 12,25 ha (średnia dla kraju – 6,82 ha), dla gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą powierzchnia wyniosła 13,88 ha (w 2002 r. było to

³⁸ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_RS_rocznik_statystyczny_pracy_2010.pdf.

³⁹ Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru regon w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2009–2010. Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Informacje i opracowania statystyczne, maj 2011.

⁴⁰ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bydgosz/ASSETS_psr2010_kuj_pom.zip. [2011-10-22]

10,75 ha). Wśród ogółu gospodarstw rolnych najwięcej było gospodarstw o powierzchni od 1 do 20 ha (stanowiły one 62,6%). Użytki rolne zajmowały powierzchnię 1 085,4 tys. ha i stanowiły 60,4% obszaru regionu. Udział użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej w ogólnej powierzchni UR w województwie stanowił 98,5%.

Kujawsko-pomorskie charakteryzuje się dogodnymi warunkami klimatycznymi, glebowymi i ukształtowaniem terenu. Atutem województwa jest dobry stan środowiska naturalnego. Znajduje się tu wiele obszarów czystych ekologicznie, które są doskonałym terenem dla rozwoju turystyki. Duże miasta województwa to ważne ośrodki przemysłowe, reprezentujące przemysł: chemiczny, elektromaszynowy, spożywczy, tekstylny, celulozowy, mineralny i poligraficzny. Województwo ma charakter usługowo-produkcyjno-rolniczy. Analiza wyników PSR wskazuje ponadto na znaczny udział województwa w wynikach dla Polski w wielu gałęziach rolnictwa. Na potencjał rolnictwa wpływa dobra struktura agrarna i wysoka kultura rolna.

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007–2020⁴¹ wskazuje na następujące mocne strony obszarów wiejskich i rolnictwa:

- korzystne warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa ekologicznego;
- korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych wykazująca tendencje zmian w kierunku gospodarstw dużych;
- czołowe pozycje w skali kraju w produkcji rolnej i przetwórstwie rolno-spożywczym;
- kształtująca się grupa gospodarstw producentów rolnych mogących konkurować na europejskim rynku rolnym;
- wysoka aktywność rolników regionu w wykorzystaniu środków unijnych.

Wymienione mocne strony stwarzają szanse i możliwości rozwojowe zarówno rolnictwa, jak i obszarów wiejskich w regionie kujawsko-pomorskim m.in. przez rozwój rolnictwa ekologicznego oraz przetwórstwa rolno-spożywczego.

⁴¹ Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007–2020. Załącznik do Uchwały Nr XLI/586/05 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 grudnia 2005.

Wieś w kontekście wsparcia w ramach PO Kapitał Ludzki

Zgodnie z literą prawa wspólnotowego Unia Europejska oraz państwa członkowskie zobowiązane są do prowadzenia polityki skierowanej na harmonijny rozwój społeczeństwa oraz gospodarki. Szczególną wagę przykłada się do eliminacji dysproporcji w poziomie rozwoju poszczególnych regionów, w tym obszarów wiejskich. Środki finansowe przyznane Polsce w ramach europejskiej polityki spójności na lata 2007–2013 zostały przeznaczone również na wsparcie rozwoju obszarów wiejskich w naszym kraju.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki stwarza możliwość pozyskania dotacji na realizację projektów mających na celu wspieranie rozwoju obszarów wiejskich w zakresie:

- aktywizacji zawodowej zagrożonych grup społecznych ww. obszarów;
- pomocy w znalezieniu pracy osobom długotrwale pozostającym bez zatrudnienia oraz bezrobotnym;
- tworzenia nowych firm przez promocję i wsparcie przedsiębiorczości oraz samozatrudnienia na obszarach wiejskich;
- organizowania szkoleń i warsztatów dla osób o niskim poziomie edukacji;
- aktywnej integracji wszystkich członków społeczności lokalnych;
- podnoszenia poziomu nauczania i wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży.

Powyższe wsparcie może zostać udzielone w ramach PO KL, w szczególności w następujących Działaniach, nazywanych również „małymi grantami”:

- Priorytet VI Priorytet VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich”:
 - Działanie 6.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich”.
- Priorytet VII „Promocja integracji społecznej”:
 - Działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”.
- Priorytet IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”
 - Działanie 9.5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich”.

Działania 6.3, 7.3, 9.5 w ramach PO KL nazywane są małymi grantami ze względu na:

- niewielką kwotę wsparcia pozwalającą na stosunkowo proste i szybkie rozliczenie projektu (wartość projektu nie może przekraczać 50 000 zł),
- uproszczony wniosek o dofinansowanie realizacji projektu,
- łatwiejszą drogą dostępu do środków EFS dla organizacji o niskim potencjale i niewielkim doświadczeniu w pozyskiwaniu funduszy unijnych,
- potencjalną dostępność małych projektów dla szerokiej grupy beneficjentów, pozwalającą na udział w projekcie takich partnerów, jak np. ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich czy sołectwa,
- stosunkowo swobodny wybór typu działań dla projektodawców, pozwalający realizować projekty najbardziej odpowiadające potrzebom społeczności lokalnych.

Zgodnie z zasadą *empowerment* projekty realizowane w ramach Działań 6.3, 7.3, 9.5 PO KL pozwalają społecznościom lokalnym na podejmowanie i realizację własnych inicjatyw dotyczących rynku pracy, integracji społecznej i edukacji oraz na udział w przeprowadzaniu zmiany społecznej w środowisku lokalnym.

Małe granty w ramach Działania 6.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich” wspierają społeczności lokalne w zakresie aktywizacji zawodowej, poprawy zdolności mieszkańców do zatrudnienia oraz rozwoju usług aktywizacyjnych (z wyłączeniem instrumentów objętych pomocą publiczną). Wspierane mogą być zarówno inicjatywy szkoleniowe i doradcze w zakresie aktywizacji zawodowej, jak również rozwój dialogu i partnerstwa publiczno-prywatnego.

Projekty w Działaniu 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji” PO KL wspierają integrację społeczną i rozwój usług społecznych (z wyłączeniem instrumentów objętych zasadami pomocy publicznej) na obszarach wiejskich. Małe granty w ramach Działania 7.3 mogą również finansować inicjatywy informacyjne, szkoleniowe i doradcze na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Małe granty są także dostępne dla oddolnych inicjatyw edukacyjnych, mających na celu aktywizację środowisk lokalnych i pobudzanie ich zaangażowania na rzecz rozwoju edukacji na terenach wiejskich w celu pod-

noszenia poziomu wykształcenia ich mieszkańców. W ramach Działania 9.5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich” wsparcie uzyskać mogą projekty podnoszące kwalifikacje i wykształcenie mieszkańców oraz rozwijające usługi edukacyjne. Wsparcie w ramach ww. Działania mogą ponadto uzyskać projekty informacyjne i promocyjne, szkoleniowe i doradcze.

Obszary wiejskie znajdują również szansę na uzyskanie wsparcia w ramach innych Działań PO KL, niezaliczanych do tzw. małych grantów, dlatego wśród opisanych w niniejszej publikacji „dobrych praktyk” znajdujemy projekty realizowane w ramach:

- Priorytetu VII „Promocja integracji społecznej”:
 - Poddziałanie 7.2.1 „Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”.
- Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki”:
 - Poddziałanie 8.1.1 „Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw”.

Warto podkreślić, że realizowanie wsparcia skierowanego do mieszkańców obszarów wiejskich w wielu Działaniach PO KL częstokroć jest premiowane dodatkowymi punktami, przyznawanymi podczas oceny merytorycznej wniosku. Ma na to wpływ fakt, że właśnie ta grupa odbiorców działań projektów PO KL jest oznaczona jako grupa pozostająca w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

Dobre praktyki w kontekście wsparcia obszarów wiejskich w ramach Priorytetu VI PO Kapitał Ludzki

Celem realizacji projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki jest wsparcie określonych grup docelowych. Dodatkowym elementem, nie mniej ważnym, jest upowszechnianie rozwiązań i sposobów działania wypracowanych w projektach, które zakończyły się sukcesem. Dobre praktyki to w istocie opisy zrealizowanych projektów, które mogą być użyteczne dla projektodawców, stanowiąc przykład sprawdzonych już przedsięwzięć. Dobre praktyki mogą być adaptowane do warunków

istniejących w innych obszarach, np. gmin czy powiatów, przyczyniając się tym samym do zwiększania skuteczności wsparcia oferowanego w ramach kolejnych projektów.

Ze względu na ideę grantu „Pracująca Wieś” głównym obszarem rozważań na seminariach były działania Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” PO KL. Celem przedsięwzięcia było wsparcie terenów wiejskich w zakresie zatrudnienia, reorientacji zawodowej, rozwoju przedsiębiorczości czy też tworzenia inicjatyw oddolnych na rzecz aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi.

Przedstawione poniżej „dobre praktyki” w ramach Działania 6.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich” PO KL zostały zaprezentowane podczas 5 seminariów zorganizowanych w ramach projektu „Pracująca Wieś”.

Województwo warmińsko-mazurskie

Realizatorem seminarium, które odbyło się w dniach 13–15 maja 2010 r. w Olsztynie, był Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie. Na spotkaniu zaprezentowano działania związane z aktywizacją obszarów wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych. Porównano ponadto rozwiązania obecnie stosowane przez wojewódzkie urzędy pracy oraz inne instytucje publiczne i niepubliczne działające w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Podczas panelu dyskusyjnego omówiono główne przyczyny pozostawiania bez zatrudnienia na wsi, działania na rzecz zatrudnienia na terenach wiejskich, niwelujące określone problemy oraz skuteczność tych działań. Drugi dzień spotkania poświęcono na omówienie dokumentu „Kierunki Rozwoju Obszarów Wiejskich – Założenia do Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi i Rolnictwa”, ze szczególnym uwzględnieniem tematyki rynku pracy i analizy dobrych praktyk przedstawionych przez projektodawców z województwa warmińsko-mazurskiego.

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele: Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, wojewódzkich urzędów pracy (partnerzy grantu), powiatowych urzędów pracy z województwa warmińsko-mazurskiego, Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Marszałkowskiego, Agencji Nieruchomości Rolnych, Stowarzyszenia Związku Byłych Pracowników PGR, Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, DGA S.A.,

Stowarzyszenia Klub Pro Publico Bono, TECHPAL Sp. z o.o. oraz Warmińsko-Mazurskiej Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości.

Podczas seminarium przedstawiono przykład dobrej praktyki w ramach Działania 6.3 PO KL, zrealizowanej na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

Projekt „Lecą Żurawie”

W ramach Działania 6.3 PO KL Stowarzyszenie Klub Pro Publico Bono w Szczytnie zrealizowało projekt „Lecą Żurawie”. Działania w projekcie skierowane były do kobiet z postpegeerowskiej wsi Popowa Wola. Ze względu na wysoki poziom bezrobocia, niski poziom kwalifikacji, dysfunkcjonalne zjawiska społeczne i rodzinne, oddalenie od szlaków komunikacyjnych, postpegeerowską spuściznę mentalnościową podjęto działania motywująco-szkoleniowe dla ww. grupy kobiet.

Uczestniczki projektu zostały przeszkolone w zakresie ornitologii, komunikacji interpersonalnej, świadczenia usług noclegowych i żywienia turystów, produkcji pamiątek i lokalnych produktów żywnościowych, konstruowania oferty marketingowej. W ramach projektu uruchomiono ponadto dreżynę, będącą jednocześnie punktem obserwacyjnym. Przygotowano także projekt adaptacyjny budynku i opracowano logotyp żurawia, którym będą oznaczane produkty lokalne.

Rezultatem niniejszego projektu było także powstanie Stowarzyszenia „Wioska Żurawi”.

Projekt „Lecą Żurawie” jest dobrym przykładem zaistnienia inicjatywy oddolnej. Należy zwrócić uwagę, że zainicjowane tym projektem działania z dużym powodzeniem są kontynuowane do dzisiaj. Znakomitą atrakcją Popowej Woli jest wyżej wspomniana dreżyna. Mieszkańcy wsi z inicjatywy Stowarzyszenia „Wioska Żurawi” oczyścili fragment torów nieczynnej linii kolejowej Biskupiec–Szczytno. Odcinek ten można przejechać ręczną dreżyną.

Województwo podlaskie

Realizatorem seminarium, które odbyło się w dniach 13–15 października 2010 r. w Supraślu był Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku. Spotkanie miało na celu zaprezentowanie szerokiego spektrum inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w województwie podlaskim, realizowanych przez instytucje, organizacje i grupy działania, oraz przedstawienie najlepszych podlaskich inicjatyw i przedsięwzięć.

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele: wojewódzkich urzędów pracy (partnerzy grantu), powiatowych urzędów pracy województwa podlaskiego, Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego, Podlaskiego Oddziału Doradztwa Rolniczego, Gminy Korycin, Białostockiej Fundacji Kształcenia Kadr, Forum Inicjatyw Rozwojowych, Aplikonu, Lokalnej Grupy Działania Puszcza Knyszyńska, Lokalnej Grupy Działania Fundacja Biebrzańska oraz Stowarzyszenia Uroczysko.

Podczas seminarium przedstawiono następującą „dobrą praktykę” w ramach Działania 6.3 PO KL, zrealizowaną na terenie województwa podlaskiego.

Projekt „Podlaskie Warsztaty Rękodzielnictwa (I i II edycja) ”

Projekt „Podlaskie Warsztaty Rękodzielnictwa (I i II edycja) ” został zrealizowany w ramach Działania 6.3 PO KL przez Forum Inicjatyw Rozwojowych w partnerstwie ze Starostwem Powiatowym w Białymstoku (I edycja) oraz Stowarzyszeniem Narwiańskie Przymaki (I i II edycja). Warsztaty pozwoliły nabyć uczestnikom nowych umiejętności z zakresu wyrobu sera, wikliniarstwa, garncarstwa oraz kowalstwa. Podniosły również świadomość uczestników z zakresu korzyści płynących z nabywania pozarolniczych umiejętności zawodowych.

Województwo zachodniopomorskie

Realizatorem seminarium, które odbyło się w dniach 23–25 maja 2011 w Nowelicach był Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie. Na spotkaniu zaprezentowano aktualną sytuację społeczno-gospodarczą terenów wiejskich na przykładzie województwa zachodniopomorskiego, dobre praktyki Działania 6.3 PO KL oraz inicjatywy lokalne.

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele: wojewódzkich urzędów pracy (partnerzy grantu), Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalnego Ośrodka EFS, Politechniki Koszalińskiej, Uniwersytetu Szczecińskiego, Stowarzyszenia przyjaciół Karwowa, gminy Łobez, Lokalnej Grupy Działania Centrum Inicjatyw Wiejskich.

Podczas seminarium przedstawiono następujące „dobre praktyki” w ramach Działania 6.3 PO KL, zrealizowane na terenie województwa zachodniopomorskiego.

Projekt „Wspólna inicjatywa – nasza przyszłość”

W ramach Działania 6.3 PO KL Zachodniopomorska Komenda Wojewódzka Ochotniczych Hufców Pracy zrealizowała projekt „Wspólna inicjatywa – nasza przyszłość”.

Celem projektu było nie tylko danie uczestnikom nowych kwalifikacji zawodowych, ale także zwiększenie ich motywacji do aktywnego poszukiwania pracy, podniesienie poziomu poczucia własnej wartości oraz usamodzielnienie na rynku pracy.

W ramach projektu wsparciem objęto 13 osób nieaktywnych zawodowo. Wiek uczestników projektu oscylował w granicach 17–19 lat. Osoby te miały utrudniony dostęp do oferty edukacyjnej oraz zawodowej ze względów geograficznych, finansowych i psychologicznych. Badania wnioskodawcy na temat zainteresowania i możliwości uczestnictwa w projekcie wykazały, że w grupie wychowanków OHP, którzy uzyskali promocję do ostatniej klasy, znalazła się tylko jedna kobieta. Nie wyraziła ona jednak chęci udziału w proponowanym szkoleniu, zatem projekt został skierowany w całości do mężczyzn. Podczas rekrutacji pierwszeństwo miały osoby zamieszkujące obszary popegeerowskie.

Działania podejmowane w ramach projektu dotyczyły przede wszystkim szkolenia zawodowego: kursu spawania w osłonie CO₂ metodą MAG. W ramach kursu uczestnicy zostali w sposób teoretyczny oraz praktyczny przygotowani do egzaminu końcowego IS-P/T-FW-1–135 (według Wytucznych Instytutu Spawalnictwa) oraz do uzyskania książki spawacza. W ramach projektu uczniowie byli również zobowiązani do zdania egzaminu kwalifikacyjnego. Uczestnikom zaoferowano ponadto grupowe doradztwo zawodowe. W ramach warsztatów diagnozowano predyspozycje zawodowe młodzieży pod kątem planowania rozwoju kariery zawodowej. Określano zainteresowania i uniwersalne umiejętności uczestników pod kątem oczekiwań rynku pracy. Młodzież nabyła również podstawowe, aczkolwiek niezbędne obecnie do poruszania się na rynku pracy umiejętności, do których można zaliczyć przygotowywanie CV czy listu motywacyjnego. Oprócz powyższych form wsparcia OHP zaplanował również moduł opieki wychowawczej i dodatkowego wsparcia socjalnego. Wychowawca zajmujący się uczestnikami miał za zadanie motywowanie ich do nauki czy do poznawania i rozwijania zainteresowań, utrzymywał również stały kontakt z rodzicami lub opiekunami prawnymi uczestników projektu.

Uczestnicy projektu „Wspólna inicjatywa – nasza przyszłość” podczas zajęć.

Mając na uwadze fakt uzyskania konkretnych uprawnień zawodowych, tak potrzebnych uczestnikom projektu na początku ich drogi zawodowej, należy uznać, że projekt był bardzo dobrze zaplanowany i zakończył się osiągnięciem zaplanowanych wyników w 100%. Warto podkreślić, że grupa docelowa była doskonale rozpoznana i określona w ramach przedmiotowego projektu, a uczestnicy otrzymali kompleksowe wsparcie zarówno dydaktyczne, jak i psychologiczne.

Projekt „Aktywna Ostrzyca. Wieś w decoupage’u”

W ramach Działania 6.3 PO KL Firma „E-pro edukacja” pod patronatem Koła Gospodyń Wiejskich z Ostrzycy zrealizowała projekt pt. „Aktywna Ostrzyca. Wieś w decoupage’u”. Celem projektu było przygotowanie 12 mieszkańców/mieszkanek sołectwa Ostrzyca do pracy poza rolnictwem. Potrzeba realizacji wsparcia wynikała z niskiej aktywności zawodowej i społecznej w sołectwie Ostrzyca. W ramach projektu wsparciem objętych zostało 12 kobiet, w tym: 1 bezrobotna, 7 nieaktywnych zawodowo oraz 4 kobiety pracujące. Zaplanowane działania obejmowały: doradztwo indywidualne, szkolenia aktywizujące, szko-

lenia w zakresie przedsiębiorczości, szkolenia z rękodzieła artystycznego – decoupage i filcowanie – oraz zorganizowanie wystawy prac „Wieś w decoupage’u”.

Produkty wykonane podczas projektu
„Aktywna Ostrzyca. Wieś w decoupage’u”.

W ramach projektu osiągnięto zarówno rezultaty twarde, jak i miękkie. Wszyscy uczestnicy projektu kompleksowo skorzystali z usług projektu, co zostało potwierdzone certyfikatami i zaświadczeniami. Osoby te podniosły również swoją zdolność do pracy poza rolnictwem przez zwiększenie predyspozycji osobistych i motywacji do podjęcia aktywności zawodowej i społecznej. Projekt nie tylko dał uczestnikom satysfakcję i inspirację do dalszych działań, lecz także przyczynił się do remontu świetlicy sołeckiej, organizowania imprez okolicznościowych w świetlicy, wzrostu aktywności mieszkańców, uaktywnienia stowarzyszenia, które stało się współuczestnikiem „Partnerstwa lokalnego na rzecz aktywnej integracji społecznej”.

Województwo kujawsko-pomorskie

Realizatorem seminarium, które odbyło się w dniach 14–16 listopada 2011 r. w Toruniu był Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu. Podczas

seminarium omówiono kwestie wsi w strategii województwa kujawsko-pomorskiego, wdrażanie programów aktywizujących obszary wiejskie, stan obecny / kwestie problemowe dotyczące zatrudnienia na obszarach wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim, Plan Działań dla Priorytetu VI PO KL w województwie kujawsko-pomorskim pod kątem wsparcia obszarów wiejskich, realizację Działań Priorytetu VI na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, animację powstawania partnerstw na obszarach wiejskich oraz „dobre praktyki” w ramach Działania 6.3 PO KL.

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele: wojewódzkich urzędów pracy (partnerzy grantu), Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Regionalnego Ośrodka EFS, Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki, Lokalnej Grupy Działania Vistula-Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję, Fundacji Jaskółka, Fundacji Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli, Stowarzyszenia Mieszkańców i Miłośników Piły nad Brdą „BUKO”.

Podczas seminarium przedstawiono następujące „dobre praktyki” w ramach Działania 6.3 PO KL, zrealizowane na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Projekt „Kobiety z gminy Chocień zmieniają swoją przyszłość”

W ramach Działania 6.3 PO KL – Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki w Partnerstwie z Ochotniczą Strażą Pożarną ze Śmiłowic zrealizowało projekt „Kobiety z gminy Chocień zmieniają swoją przyszłość”.

Projekt został skierowany do osób aktywnych i nieaktywnych zawodowo. Beneficjentami projektu było 3 mężczyzn i 21 kobiet.

Celem projektu była aktywizacja zawodowa osób z terenu gminy Chocień, zwiększenie wiedzy i umiejętności, kształtowanie aktywnych postaw oraz podniesienie zdolności do zatrudnienia u uczestników.

W ramach projektu zorganizowano w 2 grupach sześciotygodniowe warsztaty kulinarne prowadzone pod okiem profesjonalnego kucharza. Prezentowano potrawy, które będą mogły zostać wykorzystane przy prowadzeniu działalności agroturystycznej. Po zrealizowaniu zajęć warsztatowych przeszkolono uczestników w zakresie zakładania i prowadzenia działalności agroturystycznej.

Założone rezultaty zostały w pełni osiągnięte. Zdobyta przez uczestników wiedza, zwłaszcza praktyczna, przyczyni się do powstania na terenie gminy Chocień gospodarstw agroturystycznych, które przyciągną turystów dobrą kuchnią.

Uczestnicy projektu „Kobiety z Gminy Chocień zmieniają swoją przyszłość”.

Projekt „Akademia Sołtysów”

W ramach Działania 6.3 PO KL Lokalna Grupa Działania „Vistula-Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję” zrealizowała projekt „Akademia sołtysów”.

Projekt obejmował cykl szkoleń z zakresu pozyskiwania funduszy unijnych skierowany do sołtysów z gmin Chełmno, Grudziądz, Lisewo i Stolno.

Celem projektu było: podniesienie poziomu wiedzy na temat funduszy unijnych, zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców wsi, przeciwdziałanie marginalizacji mieszkańców wsi, podniesienie świadomości w zakresie korzyści płynących z pozyskiwania środków z fundu-

szy unijnych, poprawa poziomu wykształcenia mieszkańców wsi oraz podniesienie poziomu aktywności zawodowej skutkującej wzrostem zatrudnienia.

Rezultatem projektu było zdobycie kompleksowej wiedzy z zakresu pisania wniosku aplikacyjnego w celu pozyskania środków EFS. Zdobyta wiedza zmotywowała uczestników projektu do dalszych działań.

Obserwując rezultaty projektu z perspektywy czasu, który minął od jego realizacji, da się zauważyć zwiększoną aktywność w sołectwach objętych wsparciem. Przejawia się to zarówno liczbą zrealizowanych inicjatyw o charakterze społecznym i kulturalnym, jak i wzmożoną aktywnością w obszarach, w których działają sołtysi i liderzy społeczni (beneficjenci projektu). Osoby te często sięgają po środki na rozwój sołectwa i jego mieszkańców już nie tylko z budżetu gminy, ale z budżetów instytucji zewnętrznych.

Cztery projekty „Producentki wiejskiej żywności z gmin Bobrowo, Brodnica, Górzno i Zbiczno”

Fundacja Jaskółka we współpracy z LGD Pojezierze Brodnickie, Stowarzyszeniem Agroturystycznym Pojezierza Brodnickiego, Stowarzyszeniem Producentów Żywności Ekologicznej „Ekoland” i Stowarzyszeniem dla Dawnych Odmian i Ras realizowała na obszarze powiatu brodnickiego kilka projektów „Producentki wiejskiej żywności z gminy (...)”. Do tej pory projektami objęte zostały gmina Bobrowo, Brodnica, Górzno i Zbiczno.

W każdej z gmin w projektach uczestniczyło po 16 kobiet – były to panie bezrobotne, nieaktywne zawodowo i zatrudnione w rolnictwie.

Szansą dla uczestniczek projektów zrealizowanych przez Fundację Jaskółka jest położenie gmin na bardzo atrakcyjnym turystycznie terenie Pojezierza Brodnickiego, zwanym też „Krajiną 101 Jezior”.

Głównym celem projektów realizowanych przez Fundację Jaskółka było: pobudzenie aktywności zawodowej kobiet przez zwiększenie umiejętności wytwarzania i sprzedaży wiejskiej żywności na podstawie przepisów prawnych regulujących marginalną, ograniczoną i lokalną produkcję żywności⁴² i przepisy o sprzedaży bezpośredniej.

⁴² Przepisy regulujące: Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 czerwca 2010 r. w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej (Dz. U. z 2010 r. Nr 113, poz. 753).

Jako cele szczegółowe projektu przyjęto zwiększenie motywacji kobiet do poprawienia sytuacji materialnej ich rodzin, podniesienie wiary we własne możliwości, zwiększenie umiejętności wytwarzania wiejskiej żywności, zainspirowanie do rozszerzenia oferty gospodarstw, wzrost umiejętności poszukiwania rynków zbytu dla wyprodukowanej żywności.

W ramach projektów realizowano trzy bloki zajęć:

1. Zajęcia zwiększające motywację do rozwoju zawodowego – m.in.: warsztaty z przepisów prawnych oraz warsztaty mające na celu zdiagnozowanie szans i zagrożeń działalności w obszarze MOL (produkcja Marginalna Ograniczona i Lokalna) i sprzedaży bezpośredniej, a także osobiste motywacje – mocne strony i ograniczenia rozwijania działalności w zakresie merytorycznym projektu.
2. Zajęcia zwiększające umiejętności wytwarzania wiejskiej żywności przy wykorzystaniu naturalnych, tradycyjnych receptur, metod ekologicznych lub zbliżonymi do ekologicznych – m.in. warsztaty serowarskie, szkolenia z hodowli drobiu i królików dawnych ras tradycyjnymi metodami, szkolenia z pozyskiwania nasion domowymi metodami, zakładanie tradycyjnego ogrodu warzywnego, warsztaty z sadzenia, pielęgnacji i szczepienia dawnych odmian drzew owocowych i zakładania sadów przydomowych, warsztaty z tradycyjnych metod przetwarzania owoców i warzyw, warsztaty z tworzenia bukiecików i ozdób z roślin świeżych i suszonych, warsztaty zielarskie – o uprawie i suszeniu ziół, a także o wykorzystaniu ziół w kuchni, lecznictwie, kosmetyce i dekoracji.
3. Zajęcia zwiększające wiedzę na temat marketingu – szkolenie z pozyskiwania rynków zbytu, sposobów promowania produktów wiejskich, z obsługi klienta i nawiązywania długofalowej relacji z klientem, przygotowania produktu do sprzedaży i profesjonalnej prezentacji produktu.

Uczestniczki projektów wzięły także udział w wizytach studyjnych w gospodarstwach ekologicznych, które zarabiają na wytwarzaniu i sprzedaży wiejskiej żywności w systemie sprzedaży bezpośredniej.

Kobiety otrzymały także atrakcyjne zestawy materiałów, które miały im ułatwić rozpoczęcie działalności zarobkowej – podpuszczkę i foremki do wyrobu serów, stadka tradycyjnej rasy kurek zielononózek kuropatwianych – do chowu na jaja, stadka starych odmian kaczek, gęsi

i indyków, parki królików popielniańskich białych, sadzonki drzewek owocowych starych odmian, osłonki na drzewka, materiał nasienniczy, sadzonki warzyw, sadzonki ziół, sadzonki roślin ozdobnych na materiał florystyczny, a także bogaty zestaw literatury z tradycyjnymi przepisami na wiejską żywność.

Uczestniczki projektu „**Producentki wiejskiej żywności z gminy Zbiczno**”.

W ramach projektów zakupiono dla uczestniczek „zestawy kiermaszowe” składające się z namiotów kiermaszowych, składanych stołów i ław, obrusów, banerów i roll-upów, a także koszulek z nadrukiem. Zestawy miały ułatwić beneficjentkom promowanie swoich wyrobów na imprezach plenerowych – piknikach, festynach, dożynkach, festiwalach i in. W ten sposób o ofercie producentek może się dowiedzieć szersze grono klientów zainteresowanych systematycznym zakupem tradycyjnej wiejskiej żywności.

Sieć sprzedaży bezpośredniej

Chętne uczestniczki projektów mogły zostać włączone do tworzonej sieci sprzedaży bezpośredniej z dostawą do domu klienta o nazwie „Produkt Wiejski”. U źródeł powstania sieci leżał brak alternatywy dla wyso-

ko przetworzonej, pochodzącej z wielkotowarowych plantacji, naszpikowanej nawozami, chemicznymi opryskami i konserwantami żywności, jaką możemy kupić w sklepach. Ponieważ pojawił się sprzyjający klimat umożliwiający połączenie zapotrzebowania mieszkańców miast na tradycyjną, wiejską żywność z potrzebą znalezienia dodatkowego, alternatywnego zarobkowania odczuwaną przez mieszkańców wsi, stworzono sieć sprzedaży tradycyjnej wiejskiej żywności.

Sieć promowana jest za pośrednictwem stworzonej w ramach dwóch pierwszych projektów strony internetowej – www.produktwiejski.pl, której głównym zadaniem jest ułatwienie kontaktu klienta z producentem.

Projekt „Współpraca i lokalne zasoby kluczem do rozwoju wsi i tworzenie nowych miejsc pracy dla jej mieszkańców”

W ramach Działania 6.3 PO KL Fundacja Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli zrealizowała projekt „Współpraca i lokalne zasoby kluczem do rozwoju wsi i tworzenie nowych miejsc pracy dla jej mieszkańców”.

Celem projektu było m.in.:

- kreowanie zmian w świadomości mieszkańców w zakresie korzyści kształcenia zawodowego;
- ograniczenie barier w dostępie ludności wiejskiej do pełnej oferty informacyjnej, szkoleniowej i doradczej poprzez zawiązanie partnerskich relacji LGD z organizacjami szkoleniowymi i doradczymi oraz instytucjami publicznymi;
- promocja i rozwój aktywności mieszkańców wsi dzięki wykorzystaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego;
- dokonanie zintegrowanej diagnozy terytorium LGD – identyfikacja zasobów lokalnych sprzyjających aktywizacji zawodowej, tworzeniu nowych miejsc pracy i podejmowaniu pozarolniczej działalności gospodarczej;
- przygotowanie nowego projektu przez określenie obszarów, kierunków, tematyki i metodyki wsparcia dla mieszkańców obszarów wiejskich LGD w zakresie promowania aktywnych postaw na rynku pracy, wspieranie przedsiębiorczości na wsi i samozatrudnienia.

Obszarem realizacji projektu był teren gmin wiejskich (Dąbrowa Biskupia, Złotniki Kujawskie, Inowrocław, Rojewo) i miejsko-wiejskich (Gniewkowo, Kruszwica, Janikowo, Pakość) należących do powiatu inowrocławskiego. Beneficjentami projektu były osoby zamieszkujące ob-

szary wiejskie, w szczególności rolnicy i ich domownicy zainteresowani podjęciem pracy zawodowej w obszarze pozarolniczym i uruchomieniem własnej działalności w gospodarce. Łączna liczba uczestników projektu to 249 osób.

Uczestnicy projektu „Współpraca i lokalne zasoby kluczem do rozwoju wsi i tworzenie nowych miejsc pracy dla jej mieszkańców” podczas zajęć.

Rezultatem projektu było przeprowadzenie akcji promocyjnej, sporządzenie diagnozy terytorium, przeprowadzenie spotkań informacyjno-promocyjnych, szkoleń inspirująco-motywacyjnych, szkoleń w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, doradztwa w kwestii prowadzenia biznesu i pozyskiwania środków unijnych, podpisanie paktów na rzecz zatrudnienia, przygotowanie przez partnerów założeń do dużego projektu w ramach Działania 6.2 PO KL, nawiązanie współpracy partnerskiej.

W wyniku realizowanych w projekcie działań wzmocniono i rozszerzono lokalne inicjatywy dla zwiększenia mobilności zawodowej i ekonomicznej mieszkańców powiatu inowrocławskiego przez stworzenie szans na uzyskanie kwalifikacji w zawodach pozarolniczych lub podjęcie pozarolniczej działalności gospodarczej w formie samozatrudnienia i tworzenia nowych miejsc pracy.

Projekt „Stare zawody szansą na nową pracę”

W ramach Działania 6.3 PO KL Stowarzyszenie Mieszkańców i Miłośników Piły nad Brdą „BUKO” zrealizowało projekt „Stare zawody szansą na nową pracę”, we współpracy ze Stowarzyszeniem Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych TŁOK z Torunia.

Głównym celem projektu była aktywizacja zawodowa mieszkańców w ramach utworzonej wsi tematycznej „Górnicza Wioska”, opierającej się na lokalnym dziedzictwie kulturowym związanym z unikatową podziemną kopalnią węgla brunatnego w Polsce północnej.

Odnotowano bardzo duże zaangażowanie i zainteresowanie projektem wśród społeczności lokalnej – zarówno osób nieaktywnych i bezrobotnych, jak i pracujących. Ze względu na założenia projektowe do projektu wybrano grupę osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych.

Projekt miał dać uczestnikom umiejętności, które mogą być przez nich wykorzystane w świadczeniu usług związanych z działalnością pozarolniczą – produkcją wyrobów lokalnych dystrybuowanych indywidualnie za pośrednictwem wsi tematycznej. W związku z tym w ramach projektu przeprowadzono szkolenia dotyczące ekonomii społecznej oraz warsztaty z zakresu kowalstwa, wikliniarstwa, tworzenia biżuterii i ozdób z filcu, wykonywania cukrowych ozdób na torty i ciasta. Uczestnicy projektu zostali także przeszkoleni pod kątem prezentacji tradycyjnych zawodów oraz prowadzenia szkoleń i zajęć praktycznych dla grup turystów oraz dzieci i młodzieży szkolnej podczas wizyt studyjnych i wydarzeń kulturalnych.

W ramach projektu zaplanowano również doradztwo zawodowe obejmujące indywidualne wsparcie podczas wykorzystywania pozyskanych umiejętności.

Uczestnicy projektu w ramach realizowanych działań doskonalili zdolności manualne i nabierali wiary w swoje umiejętności, co pozytywnie wpłynęło na ich samoocenę. Bardzo ważnym elementem realizacji projektu był odpowiedni dobór trenerów potrafiących we właściwy sposób przekazywać wiedzę praktyczną.

Rezultaty projekt:

- wzrost wiedzy 12 bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo mieszkańców wsi, w tym 8 kobiet i 4 mężczyzn, na temat przedsiębiorczości społecznej i możliwości jej implementacji;

- wzrost aktywności zawodowej oraz podniesienie praktycznych umiejętności 12 beneficjentów w kontekście tradycyjnych, ginących zawodów.

W wyniku realizowanego projektu zauważono zdecydowany wzrost zainteresowania wsią ze strony turystów. Dobrze przygotowywana oferta turystyczna i odpowiednio wyszkoleni mieszkańcy mogą stać się bardzo ważnym elementem rozwoju turystyki lokalnej.

Uczestnicy projektu „Stare zawody szansą na nową pracę”.

Dobre praktyki w ramach komponentu regionalnego PO KL z wyłączeniem Priorytetu VI

Przedstawione powyżej „dobre praktyki” wypracowane w ramach Działania 6.3 nie są oczywiście jedynymi, które wskazują rozwiązania pozytywnie oddziałujące na społeczności lokalne obszarów wiejskich. W ramach Działań PO KL wsparcie obszarów wiejskich dostępne jest również przez projekty realizowane w ramach wielu innych Działań komponentu regionalnego PO KL, w tym w:

- Poddziałaniu 7.2.1 „Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”;
- Działaniu 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”;
- Poddziałaniu 8.1.1 „Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw”;
- Działaniu 9.5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich”.

Jakkolwiek powyższe Działania dotyczą odpowiednio tematyki aktywnej integracji społecznej umożliwiającej niwelowanie zjawiska wykluczenia społecznego oraz poprawy funkcjonowania instytucji pomocy społecznej (Poddziałanie 7.2.1), przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu członków społeczności lokalnych oraz pobudzania aktywności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich (Działanie 7.3), podnoszenia i dostosowywania kwalifikacji i umiejętności osób pracujących do potrzeb regionalnej gospodarki (Poddziałanie 8.1.1) czy też pobudzania aktywności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz samoorganizacji i tworzenia lokalnych inicjatyw skierowanych na rozwój edukacji, podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich (Działanie 9.5), stanowią one wraz z tzw. małymi grantami w ramach Działania 6.3 PO KL komplementarną całość oddziałującą na szeroko pojęty rynek pracy.

Poniżej prezentowane są najciekawsze „dobre praktyki” zrealizowane na terenie województw: warmińsko-mazurskiego, pomorskiego, zachodniopomorskiego, podlaskiego w ramach Działań/Poddziałań Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, spoza Priorytetu VI PO KL. Zostały one przedstawione na wspomnianych wyżej seminariach zorganizowanych w ramach grantu.

Województwo warmińsko-mazurskie

W ramach **Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki”, Poddziałania 8.1.1 „Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw” PO KL**, Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Olsztynie zrealizował **projekt „Opiekun osób starszych Twoim nowym zawodem”**. Projekt realizowany był na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego (powiaty: ełcki, giżycki, gołdapski, olecki, piski, węgorzewski). Działania w projekcie skierowane były do 45 osób odchodzących z rolnictwa, które w momencie przystąpienia

do projektu zadeklarowały zamiar podjęcia zatrudnienia w obszarach niezwiązanych z działalnością rolniczą lub zamiar podjęcia działalności gospodarczej.

Założeniem projektu było dostosowanie kwalifikacji osób odchodzących z rolnictwa do potrzeb regionalnej gospodarki, w szczególności wsparcie grupy rolników i domowników w zakresie wyboru nowego zawodu, danie kwalifikacji zarówno teoretycznych, jak i praktycznych umożliwiających wykonywanie nowego zawodu. Celem projektu było również pobudzenie aktywności zawodowej i społecznej osób objętych wsparciem.

Jako rezultaty wypracowane podczas realizacji projektu można wskazać objęcie uczestników projektu doradztwem zawodowym oraz badaniami psychologicznymi, zdobycie kwalifikacji w zawodzie opiekuna osób starszych, nabycie umiejętności niezbędnych w pracy opiekuna oraz podstawowych umiejętności komunikowania się w języku angielskim lub niemieckim.

Uczestnicy projektu podnieśli poczucie własnej wartości, wykazali wzrost aktywności zawodowej, jak również wzrost umiejętności komunikacji. Wśród kolejnych rezultatów miękkich wskazywano zwiększenie samooceny, zaistnienie w środowisku społecznym, zdobycie zatrudnienia, a także ogólny wzrost mobilności zawodowej.

Województwo podlaskie

W ramach **Priorytetu VII „Promocja integracji społecznej”**, **Działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”** PO KL – Forum Inicjatyw Rozwojowych zrealizowało we współpracy z gminami 3 projekty:

- „**Gmina Krypno – innowacyjne rozwiązania na rzecz integracji społecznej mieszkańców**”,
- „**Gmina Dobrzyniewo Duże – innowacyjne rozwiązania na rzecz integracji społecznej mieszkańców**”,
- „**Gmina Czarna Białostocka – innowacyjne rozwiązania na rzecz integracji społecznej mieszkańców**”.

Powyższe projekty miały na celu wsparcie rozwoju inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych wokół idei wsi tematycznych. W ramach przedsięwzięcia zorganizowano gminne spotkanie in-

formacyjne, zbadano zasoby w zakresie specjalizacji wsi tematycznej i rozwoju produktu w gminie. Zrealizowano ponadto wyjazd szkoleniowy do wiosek tematycznych w województwie zachodniopomorskim. Przeprowadzono również szkolenie dotyczące planowania specjalizacji wsi i rozwoju produktu.

W projektach uczestniczyło łącznie 161 osób z gminy Krypno, Dobrzyniewo Duże i Czarna Białostocka.

Rezultaty projektów:

- przeprowadzono 3 badania zasobów w zakresie specjalizacji wsi tematycznej i rozwoju produktu;
- opracowano 3 Strategie Rozwoju Wiosek Tematycznych.

Realizacja projektów przyniosła korzyści społecznościom lokalnym w postaci wiedzy na temat wsi tematycznych – innowacyjnych pomysłów na społeczną działalność gospodarczą na wsi. Wykazano wzrost aktywności, mobilności zawodowej. Mieszkańców gmin zintegrowała idea wsi tematycznej. Nastąpił rozwój współpracy, dialogu i partnerstwa publiczno-społecznego na rzecz mieszkańców gmin. Projekt stworzył możliwość zwiększenia aktywności gospodarczej na terenie gminy. Stanowił również swoistą reklamę i promocję gminy. Stał się punktem wyjścia do uzupełnienia dochodów z działalności innej niż rolnicza: pozwolił uzyskać pieniądze za bilety wstępu, ze sprzedaż pamiątek.

Za sukces zrealizowanych projektów uznać można powstanie 5 wsi tematycznych:

- „Chleb z przygodą” w miejscowości Ruda. Oferta wsi to m.in.: fabularna gra terenowa „Z Kotem w Butach i Młynarczykiem”, pokaz mienienia mąki i własnoręczny wyrób chleba w starej kuchni, warsztaty plastyczne, zabawy ruchowe nad stawem Kozłówka;
- „Przysiółek Pacowa Chata” w miejscowości Krypno. Oferta wsi obejmuje m.in.: zwiedzanie muzeum, w którym zgromadzone są sprzęty związane z historią i kulturą regionu; szlacheckie gry i zabawy, poszukiwanie skarbu;
- „Rybia Góra” w miejscowości Góra. Oferta nawiązuje do przeszłości wsi, która ma tradycje wędkarskie. Jako temat przewodni wybrano więc ryby i wędkowanie. W ofercie jest m.in.: ścieżka edukacyjna, wizyta w gospodarstwie wędkarskim, pokaz i nauka rękodzieła ludowego;
- „Kraina Słowian” w miejscowości Obrubniki. W ofercie znajdują się m.in.:

gra terenowa „Wierzenia Słowian”, warsztaty plastyczne „u Bogusławy”, ceramiczne „u Dobromiry”, gry i zabawy „u woja Sławoja”;

- „Wieś Ducha Puszczy” w miejscowości Czarna Wieś Kościelna. W ofercie – m.in.: wizyta w pracowni garncarskiej, zawody sprawnościowe rycerzy średniowiecza, zwiedzanie galerii rękodziela ludowego, spotkanie z Duchem Puszczy.

W ramach Priorytetu VII, Działanie 7.3 PO KL Forum Inicjatyw Rozwojowych zrealizowało również **projekt „Wioski tematyczne na Podlasiu – integracja poprzez działanie”**. Podczas jego realizacji zorganizowano spotkania informacyjne w 14 powiatach województwa podlaskiego, jak również Forum Wioski Tematycznej na Podlasiu. W spotkaniach i Forum uczestniczyło łącznie 388 osób.

W wyniku realizacji projektu powstała wieś tematyczna „Biegun zimna i sera” – wieś promująca zdrową żywność i zdrowy, aktywny tryb życia. W Wiżajnach, Burniszkach, Stankunach można zrobić ser i masło, posmakować maślanki, twarogu, zacierek, uczestniczyć w grze terenowej.

W ramach **Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki”, Poddziałania 8.1.1 „Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw” PO KL**, Lokalna Organizacja Turystyczna „BRAMA NA BAGNA” przy wsparciu Regionalnego Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych zrealizowała **projekt „Turystyka wiejska – nowe możliwości rozwoju”**.

Celem projektu było wsparcie w podnoszeniu umiejętności zawodowych osób wyrażających chęć porzucenia rolnictwa (rolników i ich domowników) w zakresie kwalifikacji związanych z turystyką wiejską. Grupę docelową projektu stanowiły osoby odchodzące z rolnictwa: rolnicy i ich domownicy ubezpieczeni w KRUS, mieszkający w gminie wiejskiej i miejsko-wiejskiej oraz w mieście do 25 tys. mieszkańców.

W ramach projektu przeprowadzono szkolenia z wiedzy ogólnej (prawne i marketingowe aspekty działalności turystycznej, obsługa komputera z Internetem, fundusze europejskie w turystyce wiejskiej) oraz szkolenia dotyczące wiedzy zawodowej (gastronomia w turystyce wiejskiej, kurs kelnerski z elementami sztuki barmańskiej, zagospodarowanie i urządzenie przestrzeni agroturystycznej, ABC wędkarstwa, ABC jeździectwa, przewodnik turystyczny województwa podlaskiego, szkolenie językowe). W projekcie wzięło udział 315 osób.

W ramach **Priorytetu IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”**, **Działanie 9.5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich” PO KL**, Forum Inicjatyw Rozwojowych zrealizowało projekty: **„Wieś tematyczna w powiecie suwalskim jako oddolna inicjatywa edukacyjna”** oraz **„ABC LIDERA WSI”**.

Projekt „Wieś tematyczna w powiecie suwalskim jako oddolna inicjatywa edukacyjna”

Jako działania i rezultaty osiągnięte w wyniku realizacji ww. projektu wskazać można przeprowadzenie spotkań informacyjnych dla mieszkańców powiatu suwalskiego, wyjazdy szkoleniowe do wybranych wsi tematycznych w województwie zachodniopomorskim, jak również zorganizowanie szkolenia stacjonarnego w zakresie tworzenia i wdrażania ofert turystycznych na przykładzie specjalizacji wsi tematycznej. W projekcie przedstawiono również „pakiet menedżera”, czyli porady w zakresie rozpoczynania działalności gospodarczej na podstawie modelu wsi tematycznej, omówiono aspekty prawne, zarządzanie finansami. Dodatkowo podjęto następujące zagadnienia: e-marketing w działalności gospodarczej, promocję, nowoczesne narzędzia multimedialne, komunikacja internetowa. W ramach projektu wypracowano koncepcje wsi tematycznych, które posłużyły wydaniu folderu przedstawiającego najciekawsze pomysły (np.: Boża wioska – Becejły: inscenizacja napadu zbója Becejły, biesiada „Bez granic”, spływ kajakowy, jazda konna, Dolina Kultur Dawnych w Dowspudzie – warsztaty muzyczne (historia, pokaz instrumentów), warsztaty tańca i śpiewu (tańce dawne, tradycyjne, nowoczesne, z ogniem), Kuchnia Braciszka Barnaby (Stary Folwark).

Projekt „ABC LIDERA WSI”

Uczestnikami projektu byli mieszkańcy gmin Krypno, Dobrzyniewo Duże, Czarna Białostocka, w szczególności twórcy i menadżerowie wsi tematycznych założonych w ramach projektów „Gmina Krypno / Dobrzyniewo Duże / Czarna Białostocka – innowacyjne rozwiązania na rzecz integracji społecznej mieszkańców”.

W ramach projektu zorganizowano warsztaty teatralno-oratorskie, warsztaty pracy zespołowej, organizacji imprez, rozwijania kreatywności, warsztaty w zakresie produkcji pamiątek i akcesoriów związanych z tematami specjalizacji wsi, jak również warsztaty z promowania wsi tematycznych przez Internet.

W wyniku realizacji wyżej przedstawionych projektów dokonano cennych spostrzeżeń oraz wyciągnięto następujące wnioski:

- tworzenie wioski tematycznej wymaga wiary w sukces, czasu i cierpliwości;
- w ramach wiosek tematycznych lub samodzielnie mogą być tworzone gospodarstwa tematyczne (edukacyjne, przygodowe);
- warto wykorzystywać to, co już się ma, nie czekając na wielkie pieniądze i inwestycje;
- na wsi sprawdza się uczenie w działaniu i przez przykład;
- ludzie więcej potrafią i więcej z siebie dają, gdy są doceniani;
- tworzenie wioski tematycznej sprzyja integrowaniu się mieszkańców wsi, ale może też wywoływać konflikty;
- wioski tematyczne przyciągają zainteresowanie potencjalnych współpracowników, klientów oraz naśladowców;
- model wsi tematycznej nie jest cudownym lekarstwem na problemy wsi. Jest to tylko jedna z możliwości poprawy sytuacji mieszkańców, droga do aktywizacji, współdziałania, sposób na pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości.

Województwo pomorskie

W ramach **Priorytetu VII „Promocja integracji społecznej”**, **Poddziałanie 7.2.1 „Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”**, Ośrodek Pomocy Społecznej w Głównicych we współpracy z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Smołdzinie zrealizował **projekt „I ja mogę wiele dać”**. Skierowano go do 24 osób niepełnosprawnych z gminy Smołdzino i Głównicy. Grupa składała się z 11 kobiet i 13 mężczyzn, spośród których ponad połowę stanowiły osoby w wieku powyżej 45 lat.

Celem projektu było podniesienie kompetencji zawodowych i społecznych osób niepełnosprawnych z terenu gmin Głównicy i Smołdzino. Realizatorzy projektu zadbali również o część integracyjną weekendowych spotkań – dla beneficjentów organizowano wieczorki taneczne, ogniska, wspólne oglądanie filmów oraz karaoke.

Myślą przewodnią projektu było zwiększenie zdolności interpersonalnych oraz umiejętności poruszania się po rynku pracy uczestników projektu. Zadaniem projektu było również przekazanie uczestnikom umiejętności zawodowych zgodnych z potrzebami lokalnego rynku pracy, jak również zwiększenie ich motywacji do działania i wiary we własne siły

oraz podniesienie ich samooceny i wiary w siebie. Wśród zrealizowanych zadań znalazły się szkolenia w zakresie umiejętności posługiwania się sprzętem komputerowym wraz z obsługą programów komputerowych w stopniu podstawowym oraz nauka poruszania się po Internecie w stopniu umożliwiającym odnalezienie się na rynku pracy. Uczestnicy projektu wzięli również udział w warsztatach aktywizacji zawodowej, warsztatach umiejętności psychospołecznych, szkoleniu „ABC przedsiębiorczości” oraz kursach rzemiosła ludowego.

Wśród kursów do wyboru zaproponowano uczestnikom wikliniarstwo, garncarstwo, ceramikę, witrażownictwo, wyrób biżuterii i obróbkę drewna. Beneficjenci projektu otrzymali również wsparcie w postaci 5 godzin *coachingu*.

W ramach **Priorytetu VII „Promocja integracji społecznej”, Poddziałania 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”** Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom i Dorosłym „Przystań” zrealizowało projekt „Wspólna sprawa”.

Celem projektu była integracja i aktywizacja mieszkańców wsi Niestkowa i Charnowa. W ramach projektu powstał musical *Serenada* na podstawie dramatu Sławomira Mrożka. **Opiekunem artystycznym przedsięwzięcia, a zarazem partnerem Stowarzyszenia podczas realizacji projektu, było Centrum Artystyczne w Słupsku prowadzące Szkołę Muzyczną YAMAHA.** W projekcie wzięło udział 41 mieszkańców sąsiadujących ze sobą wsi: w szkoleniach dla animatorów 20 osób, natomiast w musicalu – 21 osób. Musical cieszył się dużym zainteresowaniem zarówno społeczności lokalnej, jak i gości. Dochód z loterii fantowej i sprzedaży ciast towarzyszącej wydarzeniu organizatorzy przeznaczyli na pomoc powodzianom.

Serenada była również wystawiana na dziedzińcu zamkowym w Bytowie podczas IV Jarmarku Pomorskiego, a także na zakończenie lata w miejscowości Rowy, w ROEFS Słupsk oraz na scenie **Polskiej Filharmonii Sinfonia Baltica w Słupsku.**

Za ten spektakl Stowarzyszenie otrzymało wyróżnienie Fundacji Partnerstwa Dorzecza Słupi w konkursie o certyfikat marki lokalnej „Zielone Serce Pomorza 2010” w kategorii inicjatywa lokalna.

Musical *Serenada*.

Rezultaty projektu „Wspólna sprawa” to oprócz integracji mieszkańców również organizacja festynu wiejskiego i wyjazd mieszkańców do Teatru Muzycznego w Gdyni. Wzrost zaangażowania mieszkańców w życie społeczne obu wsi zaprocentował kolejnymi projektami. Zrealizowano projekt „Z *Serenadą* w świat” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, projekt „Daj sobie szansę” w ramach Poddziałania 7.2.1 PO KL oraz projekt „Nowe umiejętności – lepsze perspektywy” w ramach Poddziałania 9.5 PO KL.

W ramach **Priorytetu IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”, Działanie 9.5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich” PO KL**, Stowarzyszenie Rozwoju Turystyki Wiejskiej „Słowniec” i Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Smoddzinie zrealizował **projekt „Turystyka w zgodzie z naturą”**. Powstał on w celu podniesienia poziomu wiedzy i umiejętności w zakresie tworzenia oferty turystycznej z wykorzystaniem zasobów naturalnych.

W ramach projektu zapoznano uczestników z „dobrymi praktykami” w zakresie działalności turystycznej, korzyści płynących ze współpracy. Wypracowano również wspólną kompleksową ofertę dotyczącą turystyki. Uczestnicy nabyli umiejętności wykorzystywania nowych technologii

informacyjnych w tworzeniu ofert turystycznych, zwiększyli swoją wiedzę na temat bogactwa przyrody i tradycji najbliższych okolic.

W projekcie uczestniczyło 16 osób, ze znaczną przewagą osób w wieku powyżej 45. roku życia. Status uczestników na rynku pracy był zróżnicowany: 3 osoby zatrudnione, 2 samozatrudnione, 4 rolników, 1 osoba długotrwale bezrobotna oraz 6 osób nieaktywnych zawodowo.

W projekcie poruszono następujące tematy: podstawy funkcjonowania turystyki wiejskiej, marka i standaryzacja obiektów, profesjonalna obsługa gości w zgodzie z naturą i tradycją, umiejętności interpersonalne, organizacja pracy biurowej, proekologiczny produkt turystyczny, ABC oszczędzania wody, energii i śmieci, znaczenie działalności stowarzyszeń, przykłady współpracy z samorządami. Uczestnicy zyskali wiedzę umożliwiającą wypracowanie modelu współpracy gospodarstw agroturystycznych w gminie.

W ramach projektu przeprowadzono również szkolenia dotyczące kuchni tradycyjnej z elementami carvingu. W ciągu trzech dni uczestnicy uczyli się gotować potrawy kuchni tradycyjnej, połączeni w grupy 2–3-osobowe realizowali także ćwiczenia polegające na wykonywaniu rozmaitych ozdób, dekoracji z warzyw i owoców.

Zrealizowany w projekcie warsztat florystyczny pozwolił nabyć praktyczne umiejętności tworzenia kompozycji z kwiatów i roślin.

Kolejnym elementem projektu był kurs komputerowy, którego celem było wskazanie zastosowania nowych technologii informatycznych w turystyce wiejskiej. Uczestnicy nabyli praktycznych umiejętności w zakresie tworzenia stron internetowych, przygotowywania zaproszeń czy wizualizacji. W ramach projektu przedstawiono również metody promowania działalności turystycznej, technologie wykorzystywane w promocji i pozyskiwaniu klientów.

Program kursu miał na celu podwyższenie umiejętności komunikacyjnych uczestników, jak również dostosowanie ich oferty turystycznej do wymogów otwartego rynku. Przeprowadzone wśród uczestników badanie ankietowe potwierdziło osiągnięcie celów projektu.

Ostatnim etapem omawianego projektu było zorganizowanie festynu dla społeczności lokalnej.

Województwo zachodniopomorskie

W ramach Priorytetu VII „Promocja integracji społecznej”, Poddziałania 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”, Stowarzyszenie „RAZEM” zrealizowało projekt „Moc Jesieni”.

Wsparciem objęto łącznie 40 osób nieaktywnych zawodowo, mieszkańców terenów wiejskich w wieku 50–64 lat. Były to osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym, przede wszystkim ze względu na długotrwałe bezrobocie. W ramach projektu zaplanowano szkolenia w zakresie obsługi komputera i umiejętności używania Internetu. W ramach zajęć seniorzy uczyli się, jak wyszukiwać informacje na stronach internetowych, wysyłać e-maile, kontaktować się za pomocą komunikatorów, korzystać z e-medycyny oraz e-bankowości. Ponadto zaplanowano cały blok wsparcia w zakresie gimnastyki rehabilitacyjnej dla osób starszych. Ćwiczenia wykonywane przez seniorów pod okiem profesjonalnego rehabilitanta, miały zachęcić uczestników do większej aktywności fizycznej i dbania o zdrowie. Ze względu na dużą potrzebę samoorganizacji seniorów zostały również zorganizowane warszta-

ty „Wolontariat sposobem na zwiększenie społecznego i zawodowego zaangażowania seniorów”. Wynikiem tej części projektu było zorganizowanie klubu seniora wolontariusza, w którym seniorzy sami układali plan pracy poszczególnych klubów, tworzyli propozycje włączania się w wolontariat czy tworzenia pomysłów i idei nowych projektów dla siebie i innych grup społecznych wymagających dodatkowego wsparcia. Dzięki projektowi udało się ograniczyć bądź zminimalizować nie tylko wykluczenie zawodowe osób w wieku 50+ z obszarów wiejskich, ale również pokazać im istotę i znaczenie większego zaangażowania w pracę na rzecz ich najbliższego środowiska oraz bezpośredniego otoczenia.

Rezultaty realizacji grantu „Pracująca Wieś”

Główne rekomendacje

1. Powiązanie działań wspierających aktywność zawodową na obszarach wiejskich z zapisami strategii rozwoju regionu i/lub strategii lokalnych.
2. Planowanie wsparcia długofalowego, uwzględniającego komplementarność działań podejmowanych na poziomie lokalnym i/lub regionalnym.
3. Wykorzystywanie potencjału liderów lokalnych, którzy mogą się istotnie przyczynić do wzrostu aktywności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich.
4. Wzmacnianie potencjału kadrowego i organizacyjnego lokalnych instytucji działających na obszarach wiejskich.
5. Inicjowanie współpracy pomiędzy JST/NGO/stowarzyszeniami/fundacjami aktywnie działającymi na obszarach wiejskich, w celu zwiększenia skuteczności działań służących aktywizacji zawodowej mieszkańców tych obszarów.
6. Powiązanie form aktywizacji zawodowej i społecznej proponowanych mieszkańcom obszarów wiejskich z warunkami naturalnymi/przestrzennymi/historycznymi charakterystycznymi dla poszczególnych regionów.
7. Wzmacnianie potencjału obszarów wiejskich poprzez rozwój przedsiębiorczości, również opartej na założeniach ekonomii społecznej.
8. Promowanie idei rozwoju „zielonej gospodarki” i działań skierowanych na tworzenie „zielonych miejsc pracy” jako jednego z potencjalnych rozwiązań w zakresie aktywizacji terenów wiejskich.
9. Stosowanie adekwatnych kanałów informacyjnych skierowanych do mieszkańców obszarów wiejskich w celu osiągnięcia większej skuteczności działań informacyjno-promocyjnych w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi.

Adresatami wyżej wymienionych rekomendacji są:

- władze lokalne i regionalne (jednostki samorządu terytorialnego),
- instytucje wdrażające programy współfinansowane z EFS, odpowiedzialne za programowanie, kontraktację i monitorowanie wsparcia,
- podmioty działające na terenie wsi i małych miast w obszarze aktywizacji zawodowej.

Wnioski

W okresie transformacji systemowej następującej obecnie w Polsce rozwija się wielofunkcyjna rola obszarów wiejskich. Skutkiem zachodzących zmian jest rozwój działalności pozarolniczych, zwłaszcza na obszarach mających znaczny potencjał rozwojowy w zakresie np. turystyki, mieszkalnictwa, biznesu. Obserwowane trudności w rozwoju obszarów wiejskich powodowane są wieloma czynnikami. Znajdujemy wśród nich uwarunkowania historyczne, słaby rozwój infrastruktury, zjawiska występujące na otwartym rynku pracy, niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej, niedoinwestowanie, mentalność i postawy roszczeniowe w szczególności bezrobotnych mieszkańców wsi.

Podstawą rozwoju obszarów wiejskich jest optymalne programowanie strategiczne zakładające długi horyzont czasowy. Instytucje opracowujące strategie rozwoju czy przeciwdziałania bezrobociu, realizujące je z myślą o środowisku wiejskim, powinny mieć świadomość socjokulturowych uwarunkowań tego zjawiska. Wśród priorytetowych programów walki z bezrobociem – obok pobudzania procesów gospodarczych, stymulowania inwestycji, optymalnej polityki współpracy gospodarczej z zagranicą i tworzenia programów budownictwa mieszkaniowego – ważną rolę odgrywa również społeczno-zawodowe aktywizowanie społeczności lokalnych przez stymulowanie inicjatyw oddolnych. Działania te przekładają się na powstawanie i rozwój małych przedsiębiorstw oraz inicjowanie procesów podwyższania wykształcenia społeczności wiejskich (np. przez szkolenia). Konieczność ciągłego kształcenia i doskonalenia zawodowego, reorientacji zawodowej i przekwalifikowania pracowników wymaga nie tylko zbadania popytu na poszczególne zawody czy tworzenia odpowiednich warunków do ich zmiany. Nade wszystko ważne jest rozpoznanie stopnia zainteresowania podwyższaniem lub zmianą kwalifikacji w rejonach szczególnie zagrożonych bezrobociem. Istotne z tego punktu widzenia jest również badanie rodzaju umiejętności najbardziej pożądaných z punktu widzenia przedsiębiorców oraz źródeł ewentualnej niechęci do podejmowania działań edukacyjnych ze strony ludności. Również stosowanie strategii przybliżania miejsc pracy do miejsc zamieszkania ma szczególne znaczenie na obszarach wiejskich z powodu wyjątkowo małej mobilności mieszkającej tam ludności.

Partnerzy grantu „Pracująca Wieś” reprezentowali regiony zróżnicowane pod względem struktury i potencjału obszarów wiejskich. Zróżnicowanie to istotnie wpływa na możliwości i szanse, jak również słabe strony i zagrożenia w rozwoju wsi.

Pewną wspólną płaszczyzną regionów partnerskich była z różnym nasileniem pojawiająca się w dyskusjach tematyka obszarów postpegerowskich. Społeczną konsekwencją rozwiązania Państwowych Gospodarstw Rolnych jest bezrobocie obejmujące byłych robotników rolnych. Należy mieć na uwadze, iż problem wsi ma nie tylko wymiar ekonomiczny, ale również kulturowy. Jej mieszkańcy niejednokrotnie przyjmują postawę, która nakazuje im postrzegać samych siebie jako przedmiot oddziaływań czynników zewnętrznych.

Kolejną wspólną płaszczyzną łączącą regiony działające w ramach grantu „Pracująca Wieś” był obszar rozwoju oparty na uwarunkowaniach kulturowych, społecznych, środowiska naturalnego. Wielokulturowość oraz unikatowe walory krajoznawcze umożliwiają rozwijanie różnorodnych form działalności około- i pozarolniczej na tym obszarze skierowanej np. na turystykę, również agroturystykę. W tym kontekście ważna jest stymulacja postaw przedsiębiorczych oraz odpowiedniego poziomu aktywności zawodowej.

Dotychczasowe doświadczenia we wdrażaniu programów unijnych skierowanych do ludności wiejskiej wskazują, że istnieje konieczność podejmowania dalszych działań mających na celu pobudzenie inicjatyw na rzecz rozwoju tych obszarów, co bezpośrednio przyczyni się do pobudzenia środowisk lokalnych oraz rozwoju wsi, skutkujących polepszeniem jakości życia ludności zamieszkującej obszary wiejskie.